

ERDÉLY

HONISMERTETŐ FOLYÓIRAT.

Kiadja: az **Erdélyi Kárpát-Egyesület.**

A TÁJKÉP.

MINDEN KOR, minden nép művészete nem egyéb, mint a kor szellemének, a nép lelki életének kivetített képe, melyből hiányoznak ugyan a véletlen, a szeszély egyéni vonásai, de még kevésbé hiányozhatik az egyetemes karakter. A tájkép uralkodása azt mutatja, hogy nekünk a természet többet mond, többet jelent, mint elődeinknek, inkább foglalkoztatja érző erőnket, inkább újíti lelkünket. A középkorban nagy szakadás van ember és természet közt, az ember eltávolodik a természettől; a mi életünkben sincs harmónia, de most a szakadás elválasztja az embert az embertől és ez viszi közelebb a természethez. Az új természetimádás apostolai mind kiábrándultak az életből, vagy a civilizációból. Rousseau pesszimista az ember multjára nézve, minden bajunk okát a kulturában látja, mely eltávolított bennünket a természetes életmódtól és ő az első, aki a modern ember mély hevületével öleli át a természetet. Byron, aki a tájkép legnagyobb költője, gúnnyal és haraggal ostromozza az emberi dolgokat. Manfredjében és Kainjában az életen való kétségbeesése oly sötét, mint tájképei fenségesek. Leopardiban is ez a két elem együtt jár, szenvedelmes elmélyedés a természetbe és az életnek türehtetlen gyanánt való érzése. Schopenhauer csak kínokat lát az életben; de e kínok elől van menekülés, csak egy lépés kell hozzá: a természet szemlélete. Nem a realizmus és nem a természettudomány szüli a tájképfestést; a természettudománynak alig van köze hozzá, a realizmus pedig részint divat, részint stílus kérdése és a tájkép néha realisztikus, de többnyire nem az, mint egyéb művészetek is. Az embernek mindig jól esett a természetet nézni és mindig szerette a természetet, ez magától értődik. Az aszkéták is sokszor megfedelkezhettek elveikről és gyönyörködtek fában és virágban, friss levegőben és kék égben. A munkásember ünnepnap a szabadba siet és a városi ember fölszabadul, ha otthagyhhatja a kőházak terhét és a tengert, a síkságot nézheti. E tekintetben nem változott semmi. De az a kérdés, mily érzéssel hagyja ott a várost

és mily szívvel tér hozzá vissza. Mennél súlyosabbá, reménytelenebbé válik életünk, mennél inkább kiábrándulunk mindenből, annál inkább érezzük a természetet utolsó menedékhelyünknek. Az élemedett ember természetimádó és a korszakok is élemednek. Fiatalkorunkban is bejárjuk a világot, megmászszuk a hegycsúcsokat, mert erőnknek szüksége van kitombolásra, de a fáradt ember a természetet magáért szereti. A fáradt kor is. És csak ha magáért szeretjük a természetet, látjuk meg igazán. Csodálkozva tapasztaljuk, hogy eddig csak sommásan láttuk, ártatlan örömeiket találunk a színek játékában, a fény rezgésében, a vonalak nekilendülésében. Ezek az örömök oly távol esnek a mi különben annyira izgatott életünktől, érdekeinktől és mégis örömök! Minden megvan a természetben, csak végtelenül egyszerűsítve, tisztán, elemeire bontva, elkülönítve mindentől, ami az életben beszenynyezi. Az erdő ünnepélyes, de az ünnepi érzésbe itt nem keveredik utálatos póz; az üdítő csönd nem néma; a báj nem kacér; a graciózus mozgás nem csinált; a büszke hegy nem gögös; az erős kő nem makacs; a legelevenebb szín nem izlettelenül rikító; a harmonia nem diszsonanciák árán jó létre; itt sehol nincs hazugság, minden emberi érzésnek itt nagy hangja támad és még sincs ember. Itt elfelejtjük minden emberi dolgunkat és elemi életet élünk, mely üdíti és erősíti lelkünket. A szépség új napja kél és az élet sötétségét is deríti. A festőművészet pedig a természet felé fordulva, új megfigyelések, új eljárások útján közelebb férközik hozzá és ezzel együtt szívünkhöz is . . .

Alfa.

A NÉPRAJZ

az ősembertan szolgálatában.

Irta: **Orosz Endre.**

II.

A PREHISTORIA szempontjából mindenekelőtt az Ősfoglalkozások néprajza az a terrénum, a melyen az ősrégésznek mozognia kell: itt találja meg azokat a hanyatlásnak indult kezdetleges és természetes foglalkozásokat, a melyek által az ősember mindennapi eledelét megszerezte; itten érheti el az őskori élet megvilágítására a legbecsesebb eredményeket és végül mert az ősfoglalkozások tárgyi néprajzát a végenyészet rohamos és feltartóztatathatatlan sorsa fenyegetvén, etnográfus és prehistorikus részéről kölcsönösen a leggyorsabb, lázas sietséggel végzendő gyűjtési munkálatot igényli.

Ősfoglalkozások alatt az emberiségnek azon produktív irányú, kezdet-

leges művelődési fokozat keretében mozgó tevékenységét értjük, a mely az állat-, növény- és ásványvilág nyers adományainak korlátlan megszerzésére vagy azok állományának mesterséges módon való szaporítására irányul. Az ősfoglalkozások ágai a termelés nemei szerint a következők: 1. vadászat, 2. halászat, 3. állattenyésztés vagy pásztorélet, 4. földművelés vagy mező gazdaság és 5. a bányászat. Az ősember mindezen foglalkozásainak célja a létfenntartási javak előállítása volt. A létért való küzdelem természetes ösztöne foglalkoztatta minden időben a műveletlen embert táplálkozása anyagának megszerzése, valamint e munkájához elkerülhetetlenül szükséges eszközök és egyéb használati tárgyak elkészítése végett. A vadászat- és halászattal való kizárólagos foglalkozás az állati embert jellemző rablógazdálkodás korszaka volt a természet javai ellen. Az állattenyésztés, — a mely a pásztornépek főfoglalkozása, — a két előbbihez képest már nagy haladás az emberiség művelődésében, mert az állattenyésztő már nemcsak a természet kész adományait harácsolja össze, hanem az állatállomány mesterséges szaporítása is állandó gondjai közé tartozik. A polgárosodás és művelődés szilárd alapjára azonban csak akkor lépett az emberiség, a midőn a föld termőerejének felhasználása céljából állandó megtelepedésre volt kénytelenítve. A nomád élet felhagyásával erkölcsi szelídültek, a családi élethez való ragaszkodása megerősödött s ezzel aztán már a közös életmód, a társadalmi élet is kezdetét vehette. A bányászatnak az emberiség legelső művelődési korszakában t. i. a kőkulturális idejében semmi szerepe még nem volt, mert az eszközeihez szükséges kőzeteket szabadon is mind megtalálhatta a felületen. Csak a réz-, bronz- és vaskorszakban lehet ősemberi bányászatról szólni, a mikor az ércek felhasználhatóságát is megismerte az emberiség.

Az ősfoglalkozások fentebb elősorolt ágai közül a népnek főfoglalkozását tevő földműveléstől s a szakszerű művelés alá jutott bányászattól eltekintve, a vadászat, halászat és a pásztorélet az a három népies foglalkozás, mely a szorosán vett ősfoglalkozások körét alkotja. Ezekből is elpusztult már a népies vadászat: ősjellegű vonatkozásait tönkretette egyrészt a lőpor felfedezése, másrészt pedig a törvény tilalma, amely adózáshoz kötött uri passzióvá avatta. Bár az utóbbi évtizedek óta a népies halászat őskori elemei is kivesző félben vannak, mindazonáltal a halászat és pásztorélet még elég számos ősjellegű tárgyi anyagot kínálnak a buzgón fürkésző etnográfusnak, amelyek a magyar nemzet eredete és őstörténete szempontjából is kiváló fontossággal bírnak.

Nem szabad azonban azt hinnünk, hogy az ősfoglalkozások keretén kívül nem lehet találni még más téren is őskori jelenségekre, amelyek a prehisztorikusra éppen oly mértékben tanulságosak ne volnának. Ott vannak — hogy mindjárt az első helyen említsem fel őket — a vándor sátoros cigányok, akik az ősi nomád életnek, a kezdetleges réz- és vasiparnak hazánkban még élő, de utolsó hirnökei; a rostás, szintén nomád cigányok, a számos házi iparág, házi berendezések és felszerelések, népies viseletek, szokások, babonák, stb. stb. amelyeknek figyelmenre méltatása révén sok érdekes paleoetnografiai adat kerülhet az ősrégész birtokába. Semmi sem megvetendő tehát, ami a népnél ősi szokás — vagy hagyományként gyakorlati uton száll apáról-fiúra s anyáról-leányra. Minél távolabb áll vala-

mely foglalkozás a munkafelosztás elvétől, annál inkább ősjellegű az. Az ősembernek tulajdonképpen ezermesternek kellett lennie, hogy mindazt, amire szüksége volt, előteremthesse. Igen, mert hiszen ő kunyhóépítő, szerszámkészítő, fazekas, szűcs, takács, szabó, kovács, vadász, halász, pásztor, földművelő, kereskedő, iparművész, stb. stb. volt egy személyben, amely foglalkozásokat manapság megannyi kézműves együttes munkája képes csak betölteni.

Mindezekből nyilvánvaló, hogyha tiszta fogalmat akarunk szerezni az ősember primitív életmódjának jelenségeiről, úgy nemcsak az etnográfusnak, hanem a prehistorikusnak is meg kell ismerkednie az ősfoglalkozásokkal; igyekeznie kell lehetőleg gyakorlatilag is elsajátítani a népies foglalkozások egyik-másik érdekesebb fogását. Aki az ősfoglalkozásokat komolyan kutatja, annak érteni kell a vadászat és halászat különféle módjaihoz, madarászathoz, békafofáshoz, a pásztorkodáshoz, a lélekvesztőhöz, a kaliba összetakolásához, kosár- és gyékényfonáshoz; tudnia kell úszni, lovagolni, gyalogolni; ismernie kell az időjárást és jóslást, a csillagok állását, a természeti tünetenyeket, azok népies magyarázatát s még sok minden csinja-binját a népies foglalkozásoknak, mert a népelet helyes és biztos megértésére mindezek tudása elkerülhetetlenül szükséges. Elengedhetetlen kötelessége továbbá annak, aki a népeletet alapjában akarja megismerni, az ősidők óta az ember szolgálatába került állatok, nevezetesen: a kutya, tulk, juh, disznó és a ló tulajdonságai-
val közelebből is megismerni, mint amelyekkel az ember életsorsa évezredek óta úgyszólván egygyéforrt. Valahányszor alkalom kínálkozik reá, érdeklődni kell mindazon növényfajok iránt is, amelyek a szegény népnek eledelül vagy gyógyítószerül szolgálnak. Végül a tudatlanság és műveletlenség sötét századaiból fenmaradt hagyományos népszokások között nem egy fordulhat elő olyan, amiből az ősrégész néha egyes ismeretlen rendeltetésű leletek őseredetű használatára nézve okulást meríthet.

*

Az etnográfiát a prehistoria szempontjából főleg a legműveletlenebb népfajták és a legalsóbbrendű néprétegek közt kell művelni s ezek közt is mindenekelőtt az ősi jellegek méltatása bír elsőrangú fontossággal, mert ama legrégibb, de még ki nem vezett, igénytelen kulturamaradványok mind jobban ki vannak téve a napról-napra terjedő művelődés kiegyenlítő hatásának. A népies lakásépítő mód, a szerszámok, házi eszközök, ruházkodás, táplálkozás, foglalkozásnemek, szokások, erkölcs, műveltségi színvonal s ezeknek ősi jellegei szemlátomást pusztulnak mindenben, mivel természetes, hogy a legősibb vonatkozások hátrálnak még leghamarább a kultura áradata elől. E téren van tehát a legegésőbb szükség a kutatásra és gyűjtésre; a nembánomság közönye vagy a kényelem késedelmezése éppen ezen a téren a legveszélyesebb. A civilizáció és kultura ezerféle szüleményei: a kozmopolitizmus, szocializmus, felekezetenküliség, a kötelező iskoláztatás, a vasutak, gőzhajók és mindennemű gépek használata, a gyári úton előállított eszközök, szövetek terjedése, a kereskedelem, stb. stb. kiirtanak, elsöpörnek, általánosítanak vagy kiegyenlítenek minden néprajzi individuális sajátosságot, a mely kérelhetetlen küzdelemben a leghamarább kidülő első harc-sort ép-

pen azok az igénytelen, mindenki által megvetett ősi elemek alkotják, a melyekben a prehisztórikusnak a dolog természeténél fogva a legfontosabb néprajzi adatai mennek veszendőbe. A nyugati műveltség nemzetközi eszközei minden világrész ősi, avult intézményeire ránehezednek, felforgatnak minden régi, patriarkális szokásokat és emlékeket; átalakítják a társadalmi élet egész szervezetét s ezenközben rohamosan eltörölnék mindent, a mi valamely népfajta etnikumának speciális jelleget szolgáltatott. A műveltség hatása hasonlatos a víz működéséhez, a mely — a hova eljut — minden régi felszín eliszapol, eltemet s folyton új meg új üledékeket áraszt szét a régebbi rétegekre. A nép, mely ezelőtt majdnem mindent ő maga háziipariilag állított elő a saját szükségletére, most már engedett a munkafelosztás elve térhódításainak. A legtöbb tárgyat még maga készíti ugyan, de a melyekből jobb és olcsóbb árut szerezhet magának, az már mint gyári előállítású, bolti portéka kerül kezei közé. Az is köztudomású, hogy a mióta a mérnökök megszapórodtak s fejlődött az «inzszellér» tudomány, minden tónak lecsapolásával és folyónak, patak-
nak csatorna keretében való megrendszabályozásával óhajtkák boldogítani a világot; ennek következtében eltűntek a Berettyó és Kőrös Sárrettjei, a mi maga után vonta a törtenelem előtti emberek életére olyannyira tanulságos pákászélet teljes megsemmisülését; alig szólhatunk már valamit ilyen értelemben az Ecsedi lápról, a melylyel együtt a láp rétségein élt, u. n. „lapiemberek“ is eltűntek hazánk alföldjéről. A Fertő, Hanság, Bodroghöz, stb. állóvizeinek folyamatban van a kiszáritása, valamint a Mezőségnek egyedüli festői szépségét alkotó tavai is évről-évre folyton kevesbednek és kisebbednek, míg majdan végre a tavak lecsapolásával cserébe kapja a birtokosság néhány szekér széna kedvéért a vidék teljes egyhanguságát és az időnként beálló aszálynak fokozottabb mérvű káros következményeit, a mint ez a a múlt évi szokatlanul száraz nyáron a források és kútak elapadása után itatóhelyek hiányában — a jelentékeny állattenyésztést űző Mezőség sok helyén — már eddig is érezhető volt. S mindazonáltal, hogy sokan és sokszor elkeseregtek már a különböző vizeknek folytonos lecsapolása feletti bánatát, a melyben mindenkor osztozkodott az illető vidéknek egy egész sereg halász-vadász, csikász-pákász, nádvágó és gyékénófonó népessége, a vízpusztítás korunk kapzsi szelleme által ösztönöztetve halad előre a maga útján, mert a földéhség és haszonlesés eme megnyilatkozását, illetőleg módját általánosan a mezőgazdasági életszükségletek közé tartozónak tekintik. Az ekként pusztuló népies őshalászatnál valamivel jobban áll még az állattenyésztés ügye, de a legelők feltörésével mindinkább összebb szorul a gyepes területek kiterjedése, a mi ismét az ősi pásztorkodás hanyatlását vonja maga után. S végül a földmivelés terén a népies találmányú és használatú eszközöket meg módokat a gyári szerszámok és a különféle gépek alkalmazása váltják fel.

Az elmondottakból tisztán látható, hogy a közelmúlt és a jelen néprajza, de legkivált az ősfoglalkozások tárgyi részének összegyűjtésével kísérkedni egy pillanatra sem lehet, sem nem szabad. A tárgyak nyomtalanul vesznek el, kivált ha a különböző kulturák hirtelen váltják fel egymást valamely területen. Halasztást nem ismerő feladatának tekintse tehát e munkát úgy az etnografus, mint a prehistorikus, — amiként az E. K. E. muzeumá-

ban kiállított gyűjtemény tényéből láthatólag magam már foganatosítani is megkezdettem, — mert amit e téren ma elhalasztunk, azt holnap már jóakarattal is nehezebben pótolhatjuk, ha ugyan némely tárgy ez alatt örökre el nem tűnik a használat színteréről. Fölötte érdekesnek tartom e tekintetben a modern néprajzi tudomány atyamesterének, *Bastiannak* néhány jellemző mondatát fordításban idejegyezni, amelyekben ezen — 80 éves hajlott kora dacára is még mindig lankadatlan — kutató oly riasztóan igyekezett félreverní a harangokat a föld minden népének etnikai szellemi és anyagi vagyona pusztulása felett érzett aggodalmában. »Egész kincstárak megtöltve ezredéves szellemi munkának fölhalmozott kincseivel pusztulhatnak el napok alatt és sülyednek a semmiség birodalmába. A legégetőbb kérdése ez a mai kornak! Az etnologiai világ minden szögében zugában ég, ég fényesen, lobogva a legteljesebb égéssel, mindenütt ég, nagy a tűz! és senkisem mozditja kezét . . . »Nem a természeti népek fizikai kihalása jön itt szóba, hanem a pszichikai, az etnikus eredetiségek tönkremenése, mielőtt azok az irodalomban és múzeumban biztosítva lennének. . . »Segítsen, aki segíthet és bizonyára mindenki szívesen fog segíteni, aki megérti, hogy azok a nagy érdekek, melyek az emberiség történelme távolabbi fejlődéséhez fűződnek, most kockára vannak téve.*) De nálunk is megmozdult már a néprajzi kutatók tábora s a többek között *Herman Ottó*, *Dr. Herrmann Antal*, *Dr. Fankó János*, *Dr. Semayer Vilibáld* hallattak emilyen vészjósoló hangokat. »Ne felejtjük ugyanis, — mondja Semayer — s nem restellem, hogy e közhelyet tán már századszor is ismételjük, hogy a magyar és a magyar szomszédság és a rokonság népies kulturájának rohamos pusztulása nem magában álló jelenség, mert az alsóbb rétegek ősi kulturavagyona épp napjainkban »világszerte« rohamosan fogyóban van. Ha egyik vagy a másik irányban tétlenségre vagyunk kárhoytatva, ismét egy szép álommal leszünk szegényebbek — néprajzi múzeumunk tudatosan szerzett, kerekded többé nem lehet.**) Ne áltassa tehát azzal senki magát, hogy itten csak 1—2 tultuzgó ember magánvéleményéről van szó, az Ősfoglalkozások s általában minden etnikai sajátosságok pusztulását általánosan hirdetik az összes etnografusok. Útött már a 12 ik óra! Gyűjtsünk össze mindent, ami gyűjthető és mentsük meg a mi még megmenthető.

*) L. A Magyar Nemzeti Múzeum Néprajzi Osztályának Értesítője. 1905. évf. 147. lap. Bátky Zs. közleménye után.

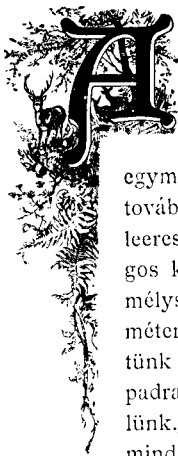
**) L. A Magyar Nemzeti Múzeum Néprajzi Osztályának Értesítője. 1904. évf. 332.

KIRÁNDULÁSAINK A BIHAR-HEGYSÉGBEN.

— Csodavár, ut a mészplatón, Szamos-Bazár, Biharfüred, Jadolina vízesés, Jád völgy. —

(Befejező közlemény).

Belveder kilátótól visszafordulva, érdekes növényzettel borított szűk árnyékos sziklahasadékban, színnel jelölt, rendkívül meredek kigyózó ösvényen a patak medréhez ereszkedünk le, a hol óriási sziklák, lehömpölygött kő és görgeteg oly mennyiségben van egymásra hordva, hogy ennek torlaszán csak igen nagy fáradtsággal tudunk tovább haladni. Némely szikla oly nagy terjedelmű, hogy alig lehet rajta leereszkedni. Itt természetesen a növényzet teljesen megszűnik és valóságos kőtengerbe jutunk le a csodavár főkapujának bejáratához. Előttünk a mélységben az alárohanó patak zúgását halljuk, fejünk felett pedig a 60 méter magas hatalmas dombhoz hasonló sziklakupola emelkedik; körülöttünk minden szikla és kő. A bejárat árnyas szögletében elhelyezett kis padra letelepedünk és e csodás, nagyszerű látvány szemléletébe elmerülünk. Ábrándozásainkból vezérünk hívó szava ébreszt fel, ki a csodavár minden „csodáját“ feltárta és most azok bemutatására szólít fel bennünket.

A nagyon terjedelmes előtérből először jobbra egy meredek, törmelékkel fedett, hatalmas nagy és magas ívben hajló alagúton, kanyargó ösvényen haladunk fölfelé, míg gyepes, növényzettel fedett, terjedelmes udvarszerű köröndbe érünk, melyet mindenfelől 150 m. magas sziklafalak tölcészerűen vesznek körül. Ez a b e l s ő v á r u d v a r. Ennek mélyebb részében újból törmelék található és annak végében kerek fekete nyílás meredezik felénk. Ez utóbbi a „sötét kapu“, mely a nagy mélységben lévő barlang belsejébe nyílik. Betekintve teljes sötétséget látunk, de a mélységből víz zúgásának tompa moraja hallszik fel, a mely a barlang mélyében tomboló patak hangjától ered. Ha mostani helyünkről sziklákat görgetünk le a mélységbe, azok zuhanását csak jó későre halljuk meg, a miből következik, hogy a barlang rendkívül mély lehet.

Visszafordulva, feltekintünk a sziklafal oldalában lévő erkélyre és erre ismét az alagúton a csodavár előcsarnokába térünk vissza. Innen most az előcsarnok tulsó oldalára, balra haladva, egy barlangszerű nagy nyílás torkolatába megyünk be. A derengő világoosság mellett látjuk, hogy a barlang háttéréből víz tör elő, mely itt csinos kis kristálytiszta tóvá gyűl meg. A tó fenéke, valamint az egész barlang alja lekerekített, gömbölyű, vagy lapos és tojásalaku kvarckavicscsal van mintegy kiporondozva, mely a többi mészkő törmeléktől oly élesen különbözik. E legömbölyített kavicsot valahonnan a távolból, a mészkő szomszédságában előforduló kvarcithomokkőből hozhatta magával az itt előtörő patak és útjában e törmeléket koptatva, súrolva, végül itt a mészkő e csendes kis barlangjában lerakta.

A barlangban tovább előrehaladni nem lehet, ezért újból az előcsarnokba térünk vissza, a honnan most már néhány falépcsőn az előcsarnok hátsó részében lévő nagy alagút nyílásán át, mélyen a föld alá mászunk le. Ugyanezen az alagúton zuhog le nagy robajjal a csodavár patakja is. Templom magasságu, széles, nagy ívekben kanyarodó, félhomályos, törmelékkel telt alagúton haladunk tovább. Itt-ott szükségünk van a gyertya, vagy az égő magnézium szalag fényére, hogy a rengeteg görgeteg, lomlott, vagy ide behordott szikla és kő között tovább haladhassunk. Kissé

jobbra kanyarodva, csakhamar a belső várudvar alá érünk és az alagút tetején a nagy ablakot látjuk meg, melyen a beözönlő világosság az itt éles szögletben kanyarodó egész alagútát jól megvilágítja. Ez a magasban lévő ablak, a felső várudvar sötét kapujának felel meg, melyen csak az imént görgettünk be hatalmas sziklatuskókat. Az alagút e kanyarodójánál vannak a földalatti patak szép vizesései, melyek zúgása fülsiketítő lármával tölti be e visszhangzó üregeket. Tovább haladva az alagútnak megint egy sötétebb részlete következik, mire csakhamar a távból derengő fény beszűrődését vehetjük észre. Abba az irányba haladunk tovább.

Itt a rémesen zúgó és morajló patak útját tovább nem követhetjük, mert az egy újabb kanyarodással az eddiginél sokkal alacsonyabb, koromsötétségű, esaternaszerűen elszűkülő alagútban, jobbra a föld alatt végleg eltűnik. Nagyon valószínű hogy a földalatti patak a magas Porcika hegylánc alatt délnyugati irányban elfolyva, az innen mintegy 1 km.-nyi egyenes távolságban fekvő Galbina-izbuk felé tart, a hol a hegylánc tulsó oldalán ismét napvilágra tör és ott a Galbina-patakot alkotja. E föltevés nagyon valószínű, azonban még megerősítésre vár.

Mi a balra emelkedő, törmelékkal fedett tunnellgádor kanyargó ösvényén felhágva újból napvilágra érünk ki és a belső várudvarhoz hasonló tölesér alakú óriás dolina gyepes alján találjuk magunkat. Ez a külső várudvar. Legalább 160 m. magas meredek falu, helyenként fenyőfákkal fedett és tetején ilyenekkel beszegett, csodálatos szabályos alakú, gyönyörű dolina ez, melyből jobbra feltekintve egy sziklahidat, tovább pedig három elkülönült sziklabércet: a Tátrát, Mátrát és Pátrát pillantjuk meg. A várudvar tulsó felére átmenve, annak déli oldalán lévő mély sziklahasadékban, egy úgynevezett sziklagádorban, kijelölt kanyargós szerpentin-úton a várudvar hatalmas bástyájának peremére kimászunk.

Itt az ősfenyves egy szép tisztásán telepedünk meg és turista-csodáinkat, melyet kitűnő vezérünk a csodavár pincéjéből elővarázsolt pezsgősüvegmozsarainak durogtatásával fűszerezett meg, pompás étvágygyal költjük el. Önként érthető, hogy az imént végigélvezett természeti csodák mély hatása alatt, habzó poharaink tartalmát a nagy-szerű vidék feltárója: Czárán Gyula egészségére ürítjük.

Kellemes pihenés és csevegés után most már a csodavár fölött elhúzódozó sziklagerincen és élen folytatjuk útunkat és a külső várudvar kilátójához megyünk, ahonnan a várudvarba a nagy magasságból tekintünk be. Még tovább északkeletre kanyarodva a belső várudvar felső peremén levő kilátóhoz érünk, a honnan nemcsak a várudvar, hanem általában az egész csodavár erdők közé rejtett földfeletti részeinek elhelyezkedése és alakulata jól áttekinthető. Végre mégis hátat kellett fordítanunk a csodás vidéknek és útunkat északfelé egy mellékvölgyben folytattuk, ahol nemsokára a kis labirintust találjuk, mely mintegy szűkebb körre összehúzórtva a viznek a mészkőre gyakorolt hatalmas oldó, kirágó, maró és támadó hatását szépen mutatja. A kapún át, kanyargós folyosóba, ezt keresztező alagutakba, kisebb-nagyobb üregekbe, odukba, barlangokba, fel- és levezető csatornák valóságos

labirintusába jutunk, melyeken helyenként a szabadba nyíló ablakok láthatók. E helyen csak száraz időben lehet járni és akkor is nedves iszapban kell gázolnunk; esőzés alkalmával annyi víz ömlik az üregekbe, hogy megközelíthetetlenek.

Tovább menve, a völgy mentében lépésről-lépésre üregeket, lyukakat, odukat, kivájt medencéket találunk, melyekben még a száraz időben is helyenként viz van, vagy nedves agyagos iszappal teltek. Itt találjuk az Ördög kunyhóját, nagy kerek kivájt medencéivel és sziklateknőivel, melyek hatalmas üstökhöz hasonlítanak.

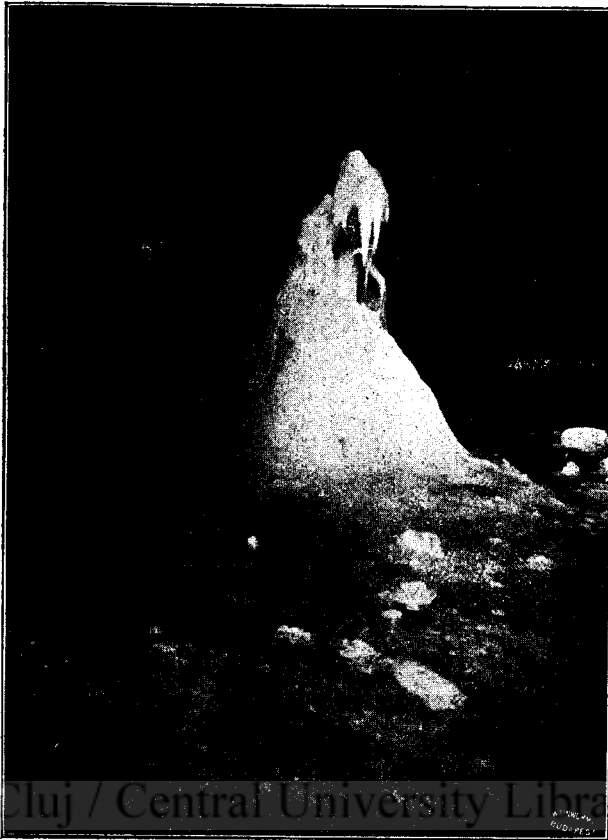
De hagyjuk el az ördögös módon át és át lyuggatott, aláaknázott, útvesztős, az ismeretlenre valóban veszedelmes helyet és hágjunk fel nyugati irányban a sűrű erdőben készített ösvényen ismét a hegyek tetejére és pedig ezúttal a vidék legmagasabb pontjára, az 1244 m. magas Galbina-bérc (Piatra galbina) kilátójához. Kilépvé e helyen az erdőből a csupasz mészsziklákra, elragadó szépségű látvány tárul elénk. 300 méternyi mélységben alattunk az erdőtömegből kiviruló felső és alsó Flórarétet, odább a Galbina-völgy mély szakadékos vonalát, még tovább délre a Vale saca szűk, törmelékkal telt völgyét, a völgy tetején pedig a Rusinósza nevű rozsdavörös, agyagos, órrási hegyomlást látjuk meg. Balra az erdőben hatalmas katlanszerű mélyedés terül el, melyben a Kolosszeum csodái vannak elrejtve; végül a messi távolban, déli irányban a nagy Bihar kolosszális hegytömege emelkedik, mely a további kilátásnak határt szab. Az itt élvezett kép oly nagyszerű és elragadó, hogy az az emlékezetből soha el nem vesző, maradandó kellemes, mély hatást gyakorol.

Az idő azonban telik és miután estig még sok végezni valónk van, újból az erdőbe térünk vissza és északnyugati irányban a Rejtelmess üregek felé folytatjuk útunkat. Három szikladolina van itt az erdőben egymás mellett, melyek a télen lehullott havat, mint valami kitünő jégvermek sokáig megőrzik és a felhatoló kellemes hideg légáramon a hó közelléte megérzik. Innen nem messzire van az érdekes Eszkimó-Jégbarlang is, melynek szűk, alacsony bejárójánál egy fához kötelet erősítünk meg és ehhez fogódzva, a törmelékes, lejtős, igen csúszós és sáros bejáró alagúton egyenként a jégtükörré leereszkedünk. Itt a jéggel fedett és az olvadó jégtől helyenként nedves nagy csarnok alján találjuk magunkat. Föltekintve a magasba, kerek nyílást veszünk észre, melyen az égbolt egy kis részét, a déli órákban a betekintő napfény sugarait, valamint a barlang felső nyílása szélén viruló növényzetet és fákat látjuk. Csodálatos egy látvány körülöttünk a hideg, merev jég, fölöttünk az élő, viruló, úde növényzet.

A nagy csarnok jobb oldalán találjuk a nagy jégzuhatagot, mely halványkék színben játszó, áttetsző, kristálytisza oszlopalku jégtömeg. E mellett elhaladva balra találjuk a jégből való eszkimót, mely mellett minden évben még egy kisebb kúpalaku jégtömeg: az eszkimóné is képződik, a ki azonban a nyár folyamán, a besütő nap melegítő hatására el szokott olvadni és az eszkimót özvegyen hagyja; télire azonban újra megjelenik.

Visszatérve a jégzuhataghoz, ezt megkerüljük és a mögötte levő jégkúthoz megyünk. A kristálytisza sima jégbe baltával lépcsőket vágunk, azokban elhelyezkedünk és a magnézium fényével megvilágított meredek, kürtőalakú, mély kútba betekintünk. Bedobott jégdarabok pár másodpercnyi esés után vízbe loccsannak, a miből az itt előforduló jégtömeg tetemes vastagságára következtethetünk. Frissen vágott lépcsőfokokon a menedékes jégtömeg hátán a barlang mélyebb részeibe is lehatolunk, a hol változatos jégeseppköveket, megfagyott zuhatagokat, vizeséseket, jégfüggönyöket és oszlopokat látunk. Ugyanazon úton, a melyen bejöttünk ismét kimászunk a kissé hűvös barlangból.

Most már a föld színén, hol erdőben, hol pedig viruló havasi réten, u. m. a Ponora-, még tovább a felső és alsó Flóra-réten át, meredek, lejtős uton a Galbina Hotel felé tartunk, a hová csak késő alkonyatban érkezünk meg. A lobogó tűz mel-

Az eszkimó.

lett Schuch János főbíró, mint afféle tapasztalt vadászember, nagy szakértelemmel hozzálát a burgonyaleves főzéséhez, melyet a legkitünőbb étvágygal, valóságos élvezettel fogyasztottunk el. Vacsora után csakhamar mindenki nyugóhelye után néz és rövid idő múlva az álmom édes karjaiba borulva elcsendesedik tanyánk.

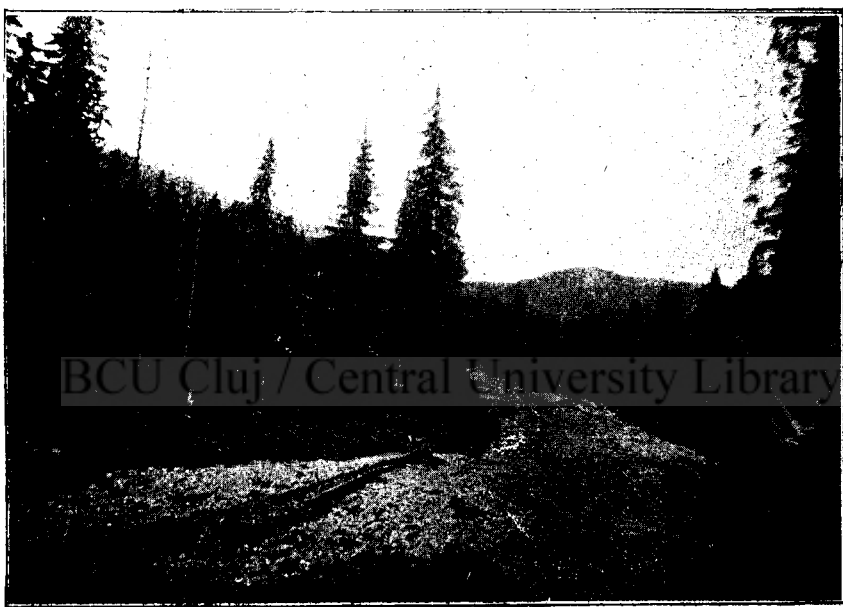
Julius 21. —

Megint gyönyörű verőfényes napra ébredünk. Reggelink elköltése után, mindenki csomagolással van elfoglalva, mert tanyánkat ma végleg elhagyjuk. Az alsó Flóra-rét felé indulva, itt lóra ülünk és a tegnap este gyalog megtett úton a felső Flóra-réten át a Galbinabérc merész sziklái alatt, még tovább ennek gerincén át, a térképen 1221 m. magasság-jellel ellátott hely közelében a sűrű fenyvesben fekvő Bárza nevű vidék felé haladunk. A Bárza egy óriási, csaknem 2 km. átmérőjű összetett dolina, a mely elhagyatott, mélyen fekvő gödrös, süppedékes, mohával borított, helyenként mocsaras és lápos ligeteivel az idegennek valóságos útvesztője. Kitaposott út benne sehol sem található és úgy látszik, hogy maguk a hegyi pásztorok sem keresik fel szívesen ez elrejtett vad vidéket. Délről leereszkedve a medence aljára, északkeleti irányban újra fölhangunk a nagy tölcészerű dolina erdős peremére, miközben azt észlelhetjük, hogy a környező hegyoldalokról a vizek mind a Bárza közepe felé folynak le, a hol azok földalatti üregekben eltűnnek.

A gerincen csakhamar jártabb útra érünk, mely a Balalásza vagy Bál-rét nevű gyönyörű nagy terjedelmes havasi rétre vezet ki. Itt már szabad, valóban

nagyszerű a kilátás, könnyű a tájékozódás és az üde, gyér, tiszta havasi légből gyorsan haladunk tovább. A rét közepén több egymást keresztező utat találunk. Délkeletre Izbuk-Ponorra, északnyugatra pedig a Bulz völgyébe vezet az út. Mi azonban az 1200—1300 m. magas mészkő vonulat gerincén, vagy a közeli lejtőkön egyenesen északi irányban haladunk tovább az Oselel nevű hely felé. Itt a fenyőerdők a vonulat meredek oldalvölgyeire szorúlnak vissza és a tetőn terjedelmes legelők vannak, melyeken a legváltozatosabb, csak pár lépésnyi átmérőjű kis víznyelő dolináktól, a 20—50—100 méteres nagy tölcésalakú dolinákig megszámlálhatatlan mennyiségben váltakoznak.

Határozott irányú patak- vagy víz-lefolyások e helyeken nem ismerhetők fel, mert a mészkőbe csodálatos módon bevált, mintegy kiesztergált dolinák minden vizet azonnal elnyelnek. Dacára a mészkőnek, a terület még sem kopár, csak a vonulat nyugati oldalait szegélyezik magas, kiugró mészszikla csúcsok és meredek,

Szamosbazári útrészlet.

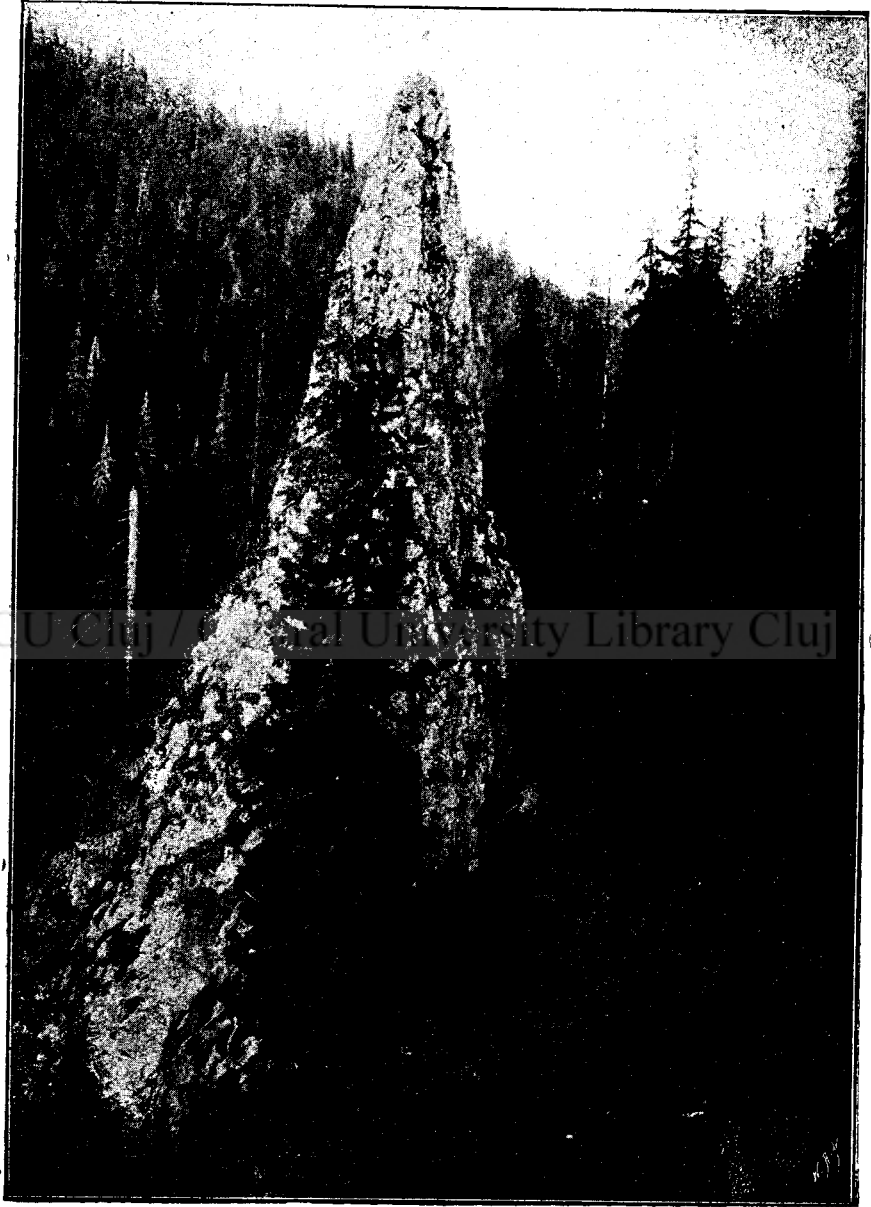
némely helyt néhány 100 méter magas sziklafalak, melyek a vad Bulz völgy felé tekintenek alá.

Körülöttünk mindenfelé ökör, tehéncordákat, juh- és kecskenyájákat, valamint méneseket látunk; a havasi kürt és tilinkó mélabús hangjait pedig a csöndes, ünneplés hangulatú vidéken a messze távolból meghalljuk.

Igy jutunk el a Piatra-Boghi szagatott, összevissza hányt sziklatömegei közelébe, a honnan a jobb oldalt emelkedő, sötét, csaknem feketés-zöld, erdővel sűrűn borított Kék Magura hatalmas hegyvonulatát a közvetlen közelből láthatjuk. E vonulat a Meleg-Szamos és a Fekete-Körös vizei között a tulajdonképeni vízálasztó, miután ez a mészkőplató, melyen járunk, határozottan össze-visszazavart vizirányainál fogva valódi vízálasztónak nem tekinthető.

Elhaladva az 1467. m. magas Varasó sziklatömbje alatt jobbra, lefelé egy forráshoz jutunk, a mely már a Meleg-Szamos felé küldi vizét és így a Szamos egyik forrásának tekinthető. Itt a lovakról leszállunk és a térképen Kucsoláta

névvel jelölt szakadékos, sziklás völgy felé ereszkedtünk alá, hol az érdekes Szamos-Bazár felső része található fel. A nép az egész sziklás helyet Argyászának nevezi. Ha a magasból a sűrű fenyves vidékre, melyből csak imitt-amott meredezik egy-egy kopár cukorsüveg alakú mészsziklacsúcs, letekintünk, nem is sejtjük mi rejtőzik ott a föld gyomrában. Lefelé haladva, néhány száz méterre a völgy fölött, egy

Cukorsüveg.

kiugró mészszikla gerincről gyönyörű kilátást nyerünk a mélységből föltekintő ellipszis alakú sötét Babilon-kapura, mely egy földalatti barlangnak hatalmas benyúló kapuja. Ebbe ömlenek a föld alá a Meleg-Szamos egyesült forrásatakjai.

Most már azonban nem megyünk le a völgybe, hanem előbb az Aragyásza szikláinak fölött levő külső körutat tesszük meg. Kanyargó ösvényen északi irányban mindenütt fenyvesben haladunk tovább, míg sűrű növényzet közé elrejtett sajátságos 5—10 átmérőjű üregnyílásokhoz jutunk, melyek a mélységbe engednek betekintést. Csaknem veszedelmes e helyeken a járás, mert ha nem ügyelünk, az elrejtett nagy nyílásokba, melyek a földalatti barlangok ablakait alkotják, igen könnyen belebukhatunk. Ily ablak egymástól nem igen nagy távolságban öt van. Körülöttük valóban buja tenyészet, sok érdekes, eddigi útunkban nem talált növény és egy tövis nélküli rózsafaj (*Rosa alpina*) fordul elő, mely utóbbi a 4-ik ablak mély nyílása körül csinos alacsony bokrokon díszlik. Hiszem, hogy a szakértő botanikus e vidéken még új, eddig ismeretlen növényeket is találhatna.

Tovább északra „Palmira romjai“ mellett elhaladva, található az ötödik, ugynevezett nagy ablak, mely a többinél szélesebb és a melyből mohával és áfonyával borított sziklákon át egy menedékes törmelékletjőre jutunk le. Ezen egy darabig leereszkedve, az első páholyhoz érünk, a honnan a barlang belsejének fölmagasságából a földalatti nagy, kanyargós alagutba és a túoldalali karzatra tekinthetünk le; de útunkat a meredek falak miatt tovább nem folytathatjuk. Visszatérve, most kanyargós szerpentin ösvényen a felső páholyig megyünk, mely gerendákból és deszkából épített kiugró erkélyből áll, a melyről a földalatti barlangból előtörő Meleg-Szamos hatalmas kiömlési kapuját és az ennek szomszédságában levő Meduza zúgot közvetlen közelből láthatjuk. E kapu valamennyi eddig látott ily képződménytől alakjára nézve eltér, mert a míg a legtöbb sziklakapu kerek vagy óvalis alakú, addig ez szögletes, teteje és menyezete egészen lapos, a mi e mézskő jellemző vastag pados elvállásától ered. E felséges kilátópontot a terület lelkes, szorgalmas kutatója és feltárója: Czárán Gyula varázsoltta ide, aki az egész Szamosbazári körutat az E. K. E. részére készítette és kijelölte.

A felső páholyból visszafordulva, a patak völgyébe, a Fortuna-ligetbe ereszkedünk le, ahol a Fortuna-forrást találjuk. Ez egy hatalmas sziklatömb alól tör elő és 8 C^o-os kristálytisza vizével a fáradt túristának kitünő üdítő itallal szolgál. A forrás oly bővizű, hogy pár lépéssel odább már tekintélyes patakká válik. Most a közeli sziklaszorosba megyünk, melynek felső elszűkülő szögletében a sárkány-zúgot találjuk; ennek mély sziklateknőjébe néhány méter magasságból tiszta víz zuhog alá. Visszafordulva, a Szamos-patak völgyébe kanyarodunk be és ennek mentén fölfelé a szűk sziklafolyosóba, a Meduza-zúghoz jutunk el. E helyet a magasban levő felső páholyból már egyszer láttuk, de csak most vesszük észre, mily szoros és járhatatlan e hely. A zuhogó patak felett meredek falépcsőkön mászunk egyik óriás szikláról a másikra, míg végre a Szamos kiömlési portálját elérjük, amelyen át az Aragyásza katakombái nagy barlangba lépünk be. Lábaik alatt iszonyú robajjal rohan alá a patak, mi pedig kényelmes karfával ellátott pallón haladunk befelé a magas, de nagyon keskeny alagútba, mely e helyen a beható napfénytől még elég világos. Nemsokára a nagy ablak helyét érjük el, mely alatt a csaknem függőleges sziklafalon a felső páholyt látjuk meg; itt újból bő világosság árad az alagútba. Deszkahidlóson tovább haladva, a barlang legsötétebb és legszűkebb folyosószerű részébe jutunk, hol a magunkkal hozott gyertyákat rövid időre meg kell gyújtanunk. Egy élesen kanyarodó uton az alagút ismét kitágul és templomszerű magas, kerek csarnokot, a nagy dómot alkotja. Ez az üreg a föld minden templománál nagyobb, négy természetes ablaknyílással megvilágított hatalmas csarnok, melynek egyik oldalán magas sziklaterrász emelkedik. A derengő világosság és a sziklaterrázon gyűjtött magnézium vakító fénye mellett a sziklafalban látható katakombaszerrű, egymás mellé sorakozó mély nyílások valóban kísérteties benyomást tesznek.

A lekotatott, sima, csúszós sziklákon lassan haladunk előre és az azokba vá-

gott lépcsőfokon a barlang legmélyebb részébe, ahol a földalatti vizesést is találjuk, leereszkedünk. Itt megint tágabb, templomszerű, félhomályos nagy térbe jutunk, ahonnan egy meredek sziklaponkba vágott lépcsőkön a barlang emeletére és innen tovább az emeleti előcsarnokba jutunk. Ennek falain és mennyezetén cseppkőképződést, apró oszlopokat, csapokat látunk és hatalmas pados elválást észlelhetünk, amitől a barlang e részének mennyezete nagy területen egészen lapos. Most a beözönlő napvilág irányában haladva, csakhamar elérjük a barlang végét és a Szamos-patak beömlésének helyét: az óriási Babilon-kapút. Érdekes útunkat, mely a föld alatt csaknem

Babilon-kapúja.

1 Km.-t tesz, a patak folyásával ellenkező irányban, tehát fölfelé tettük meg és eközben lépten-nyomon azt tapasztalhattuk, hogy az itt előforduló mészkő sajátosságaira nézve az eddig találtaktól eltér, amennyiben nagy mértékben repedezett, hasadozott, vastag vagy vékony pados, réteges elválású; könnyen széthull, elmálik; helyenként agyagerekkel és rétegecskékkal át van járva. Ennélfogva az üregekbe beömlő vizek aránylag könnyen elbántak vele, kimarják, kirágják, széttördelik és oldják a mészkövet, minélfogva az egész terület darázszerű módjára át meg át van lyuggatva és barlangok sokaságával van tele. Az emeleti előcsarnokban nemcsak darabokra tördelt, hanem darává őrölt, sőt egészen finom lisztmű porrá szétmállott meszet is találhatunk.

De hagyjuk e csodálatos képződmények fölötti geológiai elmélkedéseinket más-korra, folytassuk útunkat tovább. — A patak mentén fölfelé újabb érdekes tüneményeket észlelhetünk. Ugyanis a patak mészkőbe kivájt szűk mederben, lépcsőzetesen folyik lefelé és helyenként kerek, igen szabályos alaku teknőket alkot, melyekre behordott és a víz folyása következtében forgó mozgásba hozott kavicsoktól kopnak ki oly szabályos félgömb alakúakká, hogy valóban csodálat tárgyaivá válnak. E kis kerek medencék kitűnő példái a gleccermalmoknak — gleccser nélkül.

A Szamos-Bazár többi, a völgyben alább fekvő nevezetességeinek megtekintésére nem lévén időnk, elhagyjuk a patakot és a szemben emelkedő meredek oldalon hágnunk fel. Nemsokára ama kilátó ponthoz jutunk, honnan a Babilon kapuját legelőször megláttuk. Innen még egyszer visszatekintünk e csodás, tündéri szép vidékre és utolsó búcsut intve feléje, a Meleg-Szamos ama forrásához térünk vissza, hol lovainkat hátrahagytuk. Itt terjedelmes, nagy fenyők árnyékában, kitűnő forrásvíz mellett ebédünket elköltjük és fáradalmainkat kipihenjük.

Azonban hosszú pihenőt nem tarthatunk, mert a mai nap végső célpontjáig: Biharfüredig, még nagy út van hátra. Két óra körül lóra ülünk és egyenesen észak-irányban a hegyvonulat magas gerince mentén, mely e helyen a Szamos és a Körös között tipikusan kifejlődött, vízvázasztó nyeret alkot, folytattuk útunkat. Nemsokára elérjük a magas *P i á t r a - a r s z á t*, honnan az Aragyásza és a Kucsoláta vidékére, gyönyörű kilátás nyílik és ezzel a nagy terjedelmű mézskő-plató északi határához értünk el. Tovább már a vulkáni kőzetekből (rhyolith) álló, merészen kiemelkedő félköralakban húzódó *K o r n u M u n t y i l o r* nevű hegyvonulatnak legdélibb kanyarodójára hágnunk fel. Itt az erdőövén fölül vagyunk, csak boróka bokrok és havasi legelők környeznek. Útunk e szép hegyvonulat legmagasabb csúcsa, az 1693 m. magas *K a r l i g á t* mellett vezet el, melynek megmászását ennélfogva el nem hagyhattuk. Innen mértföldekre terjedő felséges kilátás nyílik. Déli irányban, az utóbbi napokban bejárt mészkő sűrű erdővel borított vidéke terül el, melyet a háttérben a Nagy-Bihar hatalmas tömege zár le; nyugatfelé a Fekete-Körös völgye összes mellékvölgyeivel tárul elénk; keletre a Szamos és Aranyos folyókat környező hegyek beláthatatlan tömkelege tűnik föl; északra pedig, a messzi távolban levő méltóságos Vigyázó, valamivel közelebb a Bocásza és többi társai emelkednek, ezek mellett pedig a Dragán-folyó gyönyörű völgye húzódik végig, a melytől nyugatra a biharfüredi hegyek láthatók.

E kilátás a Nagy-Bihar csúcsról élvezettel méltán vetekedik, sőt talán szépségre és változatosságra nézve azt felül is múlja, mert a Biharhegyvonulat kellő közepén lévén, erre az egész impozáns hegységre egyszerre nyújt áttekintést.

További utunkban e hegyvonulat északi oldalán, közel a gerinc alatt, a Dragán-folyó legmagasabb forrásai egyikét, a *F u n t i n a r e c s é t* (hideg forrás) ejtjük útba, mely $+5\text{ C}^{\circ}$ -os vizével csaknem túlságosan üdítően hatott. Körülötte nyáron van tavasz, mert a mocsári gólyahír és más korán virágzó növények itt most nyílnak.

Sűrű borókásban tovább haladva, a fantasztikus alaku, sötét, komor és mogorva külsejű, rendkívül sziklás, dácit-kőzetből álló *B o h o g y ó t* érjük, melynek megkerülése után, az északi oldalon fellelhető háromtagu visszhangot hangos kiáltozással megszólaltatjuk. — Odébb pedig áthaladva a széles, terjedelmes és szabályos alaku *P o j e n i* hegy felé, oldalalt a csaknem ezer méterrel mélyebben fekvő felséges *A l o (A l e u)* völgybe tekintünk alá, melyben a Golgotha, Betlehem, Goliáth sziklagúlái, szirtjei és rengeteg kőtörmeléke elragadó szép látványt nyújtanak.

Azután a Pojeni-hegy széles rhyolith hátát megkerüljük, mire a távolban egy mély teknő közepén, az erdők rengetegeiben elrejtett Biharfüred apró házait csakhamar magunk előtt látjuk. Előbb dús növényzetű havasi réten, azután gyönyörű fenyőerdőben, majd egy bükkfaerdőövön át, mely az egész biharfüredi teknőt felemagasságában

körülveszi, ereszkedünk le. Erre újból fenyvesbe érünk és nemsokára sötétszürke színű mészkövet találunk, melynek szikláin alól a Remete-forrás búvik elő, melynél néhány percre pihenőt tartunk. Innen már jó, csinált sétaút vezet le a fürdőig. Útközben mindenféle forrásokat, mészsiklák alá elbuvó és más helyt újból előtörő patakokat találunk. De miután már nagyon alkonyodik, gyorsított léptekkel a fürdő felé sietünk, a hova este 8 órakor érkezünk meg, éppen abban az időben, amelyben a fürdőközönség vacsorára gyűl össze. Gyorsan rendbeszedjük magunkat és a rég nem élvezett pompás mezei vacsorához farkasétvágygyal hozzálátunk. Vacsora után pedig az apró, egymás mellett álló, barátságos turistaházakban elhelyezkedve, csakhamar ismét ágyakban pihenjük ki fáradalmainkat.

Szamosbazári részlet.

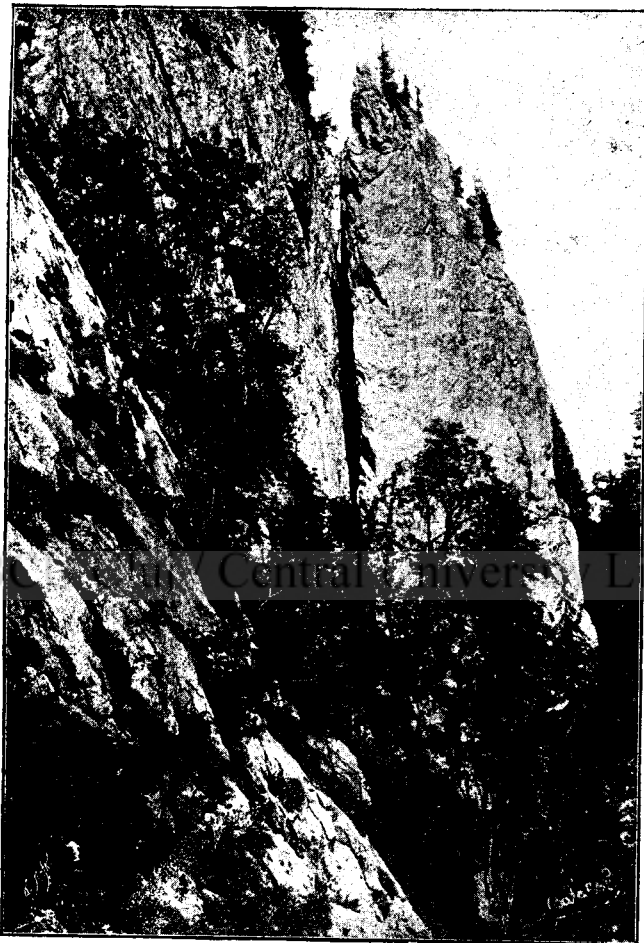
Julius 22-én.

A mai nap pihenésre van szánva, ezért későn kelünk.

Reggeli után ezt a kellemes, csinos, 1100 m magas védett teknőben fekvő éghajlati gyógyítóhelyet szemléljük meg, melyet ezuttal feltűnően sok vendég keresett föl. A délelőtt folyamán pedig, miután még mindig állandó szép idő kedvez, számtalan kínálkozó sétakirándulás közül a K u s z t u r a - k ö r ú t a t tesszük meg.

A Belényes felé nyugati irányban vezető széles kocsúton indulunk meg és miután a teknő nyugati gerincét, melyről az egész fűrdőre és a háttérben kiemelkedő Bocsásza csúcsaira kedves kilátás kínálkozik, elértük, a nagy utat elhagyva, a gerincen délfelé haladunk tovább, míg a Vurfu Kusztorilort (1381 m.) elérjük, ahonnan nagyszerű panoráma nyílik a közeli Fekete-Körös völgyére, az abban elszórva lévő nagyszámú helységekre és az e völgyet környező hegláncokra.

Szamos-Bazár: Az elvált torony.

Visszafelé indulva, előbb közvetlenül a csúcs alatt elterülő áfonyaerdőben megállapodunk, hol a pompás havasi növény érett gyümölcsei élvezetével enyhítettük éhségünket és szomjunkt. Innen az út előbb a bükkfaerdő övéen halad át, majd pedig fenyőerdőben a Kusztor-patak völgyében a fűrdő házai közelébe vezet le. Mire megérkezünk, itt az ebéd ideje.

Ebéd után menyházai kiránduló társainktól, kik lóháton Belényes felé és onnan haza indulnak, veszünk igen szívélyes búcsút. Azután pedig a még itt is uralkodó perzselő nagy hőségben, a hatalmas árnyékos fenyőfák között található ligetek tömött és puha mohapárnákkal benőtt gyönyörű gyeses talajára leheveredve, kedélyes beszélgetés közben pihenjük ki fáradalmainkat.

Később kis sétára indulunk, melyben Biharfüred kitünő hűvös forrásait keressük fel. E napon következő hőmérséküeknek találtam a forrásokat: az árvaforrást (belényesi út mellett) 5·2 C^o; Pável Mihály-f.: (a fürdő nyugati végén) 5·5 C^o; Proféta-f.: 6·0 C^o; Nárcissz-f.: 6·1 C^o; Fortyogó-f.: 7·4 C^o; Béke-f.: 7·3 C^o; Remete- és Csoda-forrás: 8 C^o. Mind e források bővizű patakká egyesülnek, mely a biharfüredi teknő északnyugati szögletében útat törve magának: Já d vize elnevezés alatt északi irányban folyik tovább.

A délután folyamán Biharfüred fürdőjét, a kellemes hideg és langyos zuhanyos és kádas fürdőket is megpróbáltuk, melyek igen jó, felfrissítő hatással voltak reánk. Azután a holnapi utolsó nagy útra előkészületeinket megtéve, vacsorához ültünk.

Julius 23-án.

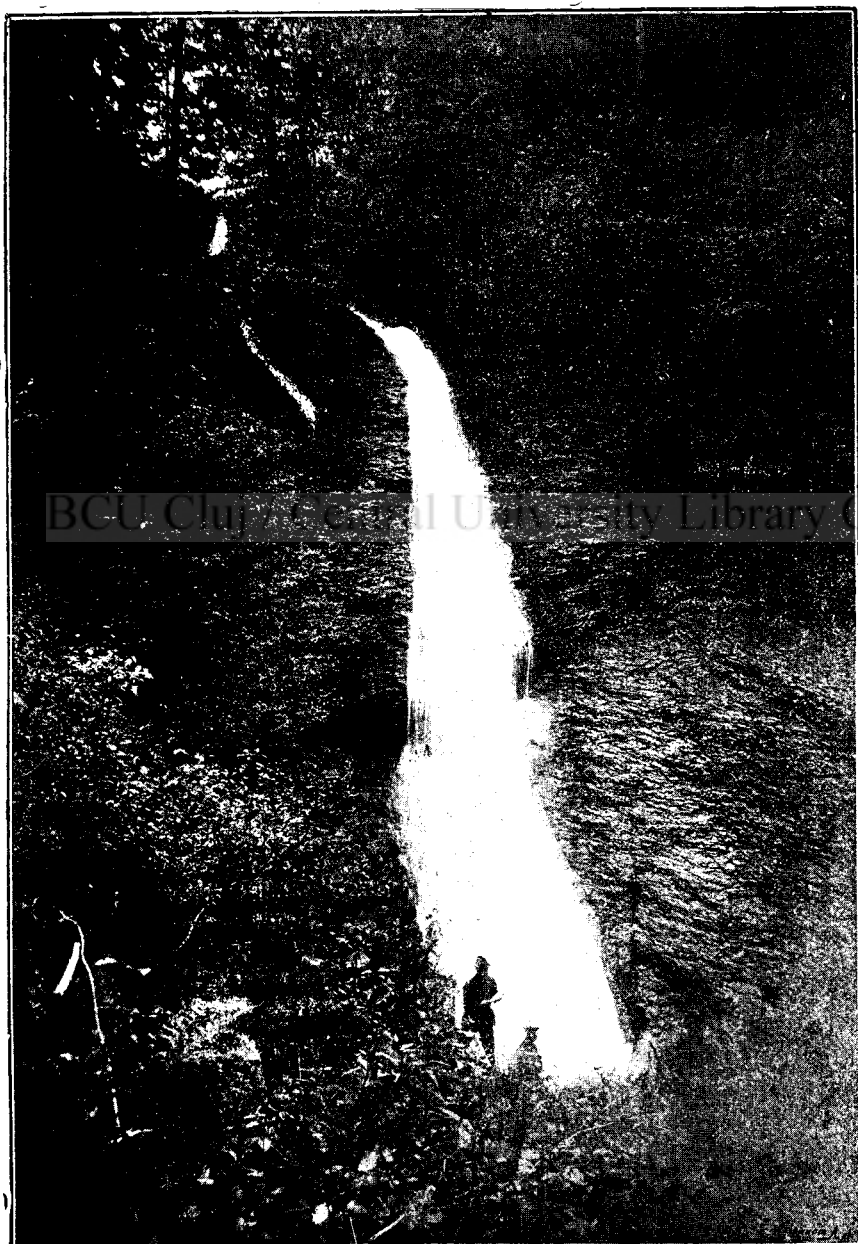
Reggel már 4 óraker talpon voltunk, de a lovak késése miatt, amelyek Budurászáról az éj folyamán jöttek fel, mégis csak 5 óraker indulhattunk el legközelebbi célunk felé: a J a d o l i n a - v i z e s é s h e z.

Biharfüredi vendégekből hirtelenében alakult 12 tagú nagy kiránduló társaság csatlakozott hozzánk. Nyugati irányban, a belényesi kocsúton indultunk el, majd a Boica-hegyet megkerülve, észak felé vettük útunkat a Vurfu-Gyászára. Még tovább rétekekkel váltakozó bükkerdőben a Szekatura-hegyre értünk fel, melynek tisztásairól a Boica-hegy felé fordulva, az erdővel fedett hegyoldalakról nagyszerű visszhang észlelhető. E visszhang azonban a visszaverő felületek igen nagy távolsága miatt, egyszerű kiáltozással, mely itt nyomtalanul elvész, nem idézhető fel, hanem erősebb hanggal, pl. revolver, puska vagy mozsár durranásával, vagy a hosszú havasi duda rendkívül erős harsogásával hívható fel. Ilyenkor előbb tompa, morajló zúgást, majd körben folyton tovább terjedő, a legkülönbözőbb irányokból előtünő, számtalanszor is működő, mindjobban erősödő, távoli dörgéshez hasonló, hatalmas visszhangot hallunk. Ez a ciklofon zenéje.

Még tovább a Gruiu-Jaduluj nevű hegyre, majd a T i s z a - h e g y r e (1058 m.) mászunk fel, melynek éles szaggatott riolit-szikla gerincéről ismét gyönyörű, messze-terjedő kilátást élvezünk a Fekete-Körös széles völgyébe és északnyugatra csaknem Nagy-Váradig. Azután málnabokrok között tovább haladva, azt a hegynyerget érzük el, ahonnan a Já d nagyszerű, vizeséseihez: a J a d o l i n á h o z v e z e t l e a z i g e n fárasztó, meredek, gyalog-turistaösvény. Ezen, körülbelül 300 méternyi ereszkedést kell a völgybe lefelé megtenni, hogy a Já d teljesen járhatatlan, vadregényes, mészkőzetbe vájt, sziklaszoroshoz hasonló medrét elérhessük. A völgy oldalán sűrű erdőben haladunk, melyből csak alig tekinthetünk ki és ezért csodálatos meleg hatást gyakorol reánk az a páratlan szép látvány, mely a völgy alján egyszerre élénk túrul, amikor kiérve az erdőből, a szűk, szorulatszerű, óriási törmelékkal nagy szögletes kövekkel és sziklatuskókkal telehordott, vizesések egész sorozatával bővelkedő völgyet meglátjuk. Némely helyt a völgy legfeljebb 10—20 méter széles és oly meredek oldalfalú, hogy benne alig találunk talpalatnyi sima helyet, melyen bizton megállhatnánk vagy letelepedhetnénk. Az egymásra hordott és omlott sziklák hol egészen kopaszok, hol pedig mohával, zuzmókkal fedettek és rajtuk vad rendtelenségben ledőlt fenyőtörzsek, fák hevernek. A csodálatos összevisszaságban egymásra torlódott sziklatuskókon és köveken a hatalmas vízzé megnövekedett Já d - patak finom fehér habbá széthullva, lépcsőzetesen mind alább és alább omlik, míg végül a völgy legalján kör-alaku, 2 méternél is mélyebb sziklateknókba jut, melyekben ereje megtörik és újból kristálytisza, átlátszó vízzé lesz. E természetes fürdőkádak a fárasztó mászás és a tartós szárazság folytán tikkasztó déli nap forrósága közepette csábítóan intenek felénk és fürdésre szólítanak fel. Pihenés után a 15 C^o-os hideg víz ellenére, e szép

márvány-fürdőkádakba örömmel belebuvunk és bennük valósággal felfrissülünk, felújulunk.

Eközben a meredek és kevés kényelmet nyújtó völgy oldalán a nagy társaság valahogy elhelyezkedik és ebédhez lát, melyet a legkitünőbb kedvben és a legjobb étvágygyal elfogyaszt. Ebéd után e páratlanul szép hely felfedezőjére, most is kedves vezérünkre: Czárán Gyulára emeljük poharunkat, ki lehetővé tette az idejutást és e természeti érdekesség fölkeresését. Előtte alig járt itt turista, mert a völgyben a patak mentén végig menni teljes lehetetlenség, a sűrű erdőben, a sziklás és meredek oldalakon pedig út vagy ösvény sehol sem volt található.

Biharfüred : Szerenád-vizesés.

Bármennyire szeretnénk is még itt maradni és a folyton változó, mintegy élő, tomboló vizesésekben gyönyörködni, mégis az előrehaladó idő továbbindulásra int. Ezért a biharfüredi kedves társaságtól elbúcsúzva, 1 óra után megint ugyanazon egyenetlen úton, melyen lejöttünk, fölfelé indulunk. Teljes $\frac{3}{4}$ óráig tart a nehéz felmászás, míg a hegygerincen lovainkhoz jutunk.

Itt azonban újabb búcsúzás, elválás következik. Kedves barátunktól, kitűnő vezérunktől: Czárán Gyulától, kinek a kirándulásaink alkalmával oly sok szépet köszönhattunk, veszünk érzékeny búcsút, mert ő a délután folyamán egyedül Belényesre megy le, mi pedig hárman: az altábornagy, feleségem és én a Jád-folyó mentén igyekszünk lefelé.

Egyenesen a Blidaritin-hegy felé tartunk, melynek magaslatán még egyszer halljuk kedves barátunk búcsú-üdvözlését, melyet valamely távoli hegy ormáról röpitett felénk, azután a hegy meredek északi oldalán a Jád mindjobban szélesedő völgyébe ereszkedünk le.

Eközben az égen felhők tornyosulnak, itt-ott villámok cikáznak és nyomukban tompa dörgés moraját halljuk. Nemsokára kis, futó nyári zivatar lep meg, — a legelső eső 10 nap óta — de az is gyorsan elvonul és az előbúvó nap párával telt, forró, nedves levegővel borítja el az elzárt völgyet. Egész útunk alatt talán itt éreztük legjobban a nyári nap heves tűzését.

A völgy itt már szélesebb, de eleinte egészen elhagyatott, tovább azonban a szétszórt havasi házak és megművelt szántóföldek mind sűrűbben találhatók. A Farkasvölgy (V. Lupului) torkolatánál a jádvölgyi kis iparvasút vonalát is elérjük, de miután az idő már előre haladt, többé vonatot nem kapunk és így lóháton kell Remecig lemennünk. Helyenként szép fehér, tarka és foltos márványok kibukkanásait, valamint kőfejtéseit ejtjük utba és a völgy ismét sziklásabb, szűkebb, változatosabb lesz. A már tekintélyes folyócskává megnövekedett Jád mentén egyre sűrűbben lakott és megművelt területekre érünk. Remec előtt azonban magas hegyoldalok, meredek, csupasz mészkővonulat közé jutunk, melyben jellemző pados elválást és igen sok kisebb-nagyobb odú, üreg és barlang nyílását találjuk. A remeci sziklaszorosan megint igen változatos és szép a völgy.

Mi azonban sehol sem állunk meg, hanem Remecre sietünk, a hova este 6 órakor meglehetősen elfáradva érkezünk meg. Miután a fő vasúti vonalhoz ma már csatlakozást nem kaphatunk, az itteni vendéglőben, a melyben jó ellátás és szállás kapható, helyezkedünk el.

Julius 24-én.

Másnap 10 órakor a kis iparvasút egy rendelkezésünkre bocsátott kocsiján, a szép és már általánosabban ismert, ezért külön leírásra nem szoruló Jád-völgyben tettük meg további útunkat. A hegyek lankásabbak, alacsonyabbak, de még mindig igen változatosak, a gazdag növényzet, a sűrű fiatal erdőség, valamint a kedves, mély, elrejtett, kanyargós oldalvölgyek e vidéket is nagyon élvezetessé teszik. — Könnyű kis kocsinkon, melyet a nagygesésű pályán folyton fékezni kellett, rövid $\frac{3}{4}$ óra alatt tettük meg a 13 km. hosszú útát.

Igy már 11 órakor a jádvölgyi kis megállóhelyen vagyunk és ezzel újból elértük a közlekedés egyik főútvonalát. Mivel azonban a kis állomáson a legközelebbérkező vonatok nem állanak meg és különben is elegendő idő felett rendelkezünk, egyéb alkalmatlóság hiányában az 5 Km.-re lévő szomszédos bucsai állomáshoz gyalog átsétálunk, ahova különben valami meleg és friss étel utáni vágy is hajtott. De nagy csalódással arról kellett meggyőződünk, hogy bizony a bucsai korcsmában nincsenek idegen vendégek fogadására elkészülve, mert ott semmiféle étel vagy nemesebb ital — kivéve a közönséges pálinkát — nem kapható. Igy azután újra csak túristafelszeretésünk utolsó étel-

maradványaira voltunk utalva és a jóllakást más alkalomra kellett hagynunk. Délutáni 1 órakerkezték meg az állomásra a két ellenkező irányban haladó vonatok, melyeken a társaság utolsó résztvevői részben Budapest, részben Kolozsvár felé hazajutni igyekeztek és ennélfogva a 10 napig tartó felette érdekes, nagymértékben tanulságos és igen élvezetes kirándulás itt ért véget.

Ruzitska Béla dr.

MESSZELÁTÓ TORNYUNK FÖLAVATÁSA.

— Kirándulás a Kolozsvár-környéki legmagasabb ponthoz. —

Nasárrnap regggel — május 21-én — nyolc óra felé az Unió-utca ékessége és hú pásztora a sötétkék »Gergely-havas« csúcsán vastag fekete fellegek viaskodtak egymással s ez, valamint a Fellegvár felől cikázó villámokat követő rémséges menydörgés a megyeház felé igyekező hölyeket és férfiakat „égvizsgáló“ hangulatba hozta; mindnyáján az egymást kergető habos felhőket s a *kalapot tett* »Gergely-havas«-t vizsgálatták fejcsóválva.

Nyolc óraker már a »Szent György-szobor« környékén lakók csodálkozva nézettek ki ablakukon, látva, hogy 64 útasra készült höly és férfi, kabátokkal, pléd-ekkel, megtömött élelmi kosarakkal, püposon domboródó hátszakokkal, átkötött kisebb-nagyobb csomagokkal ellátva parolázik fejtesóválva.

A fellegek barátságatlanul jönnek közelebb a földhöz; aggódó és már kedvetlen arcok vizsgálják a vidéket köröskörül, de arcukról nem látszik semmi vigasztaló. Éljen kiáltás hangzik: *Czárán* Gyula, a *turista atyamester* érkezett meg Tordáról, hogy a társasághoz csatlakozzék. Ugyanakkor cseresznyeszem nagyságú esőcseppek vágódnak az aszfalhoz s kopognak a felnyitott esernyőkön, mire a barátságosan hívogató kapualjak adnak menedéket a már-már letörni készülő kiránduló csapatnak.

— Azonban az esőcseppek csakhamar összeasznak s ribiszke nagyságú lesz belőlük; látszik, hogy a haragosan összeölelkező felhők kétfelé szakadnak, biztató jelül az indulásra. De már kétkedő arcokat ér a felhők közül előtörő májusi napsugár s azon a ponton állunk, hogy a szépnek tervezett nap mulatsága megfeneklik.

Látván a habozást E. K. E. kapitányunk *Merza* Gyula, titkon odasug *Czáránnak*, ki el kezdi szavalni a túrista tizparancsolat első versét:

„Ha kétes az idő reggel, — menj csak bátran útra!

Ha nem mégysz el és kiderül: megüthet a guta!“

Ez hatott és már kigömbölyödött arcokkal találkozott a befelé igyekvő Kőker-utca népe s az eső is látván, hogy erőlködése hiábavaló, fordított egyet a köpenyegen: elállott.

Félórát menve és kedélyesen csevegve ismét oly akadályra bukkantunk, hogy sokan nagyon kezdettek visszafelé tekintgetni a kiálló piaci nagy toronyra és az „Öreghavas“ felől tornyosuló fellegekre. Talán a legtökéletesebb *magyar útcsmálás* bemutatása volt a cél, amit egy, ott gyalogosan és cipőben átvonló intelligens társasággal akartak megismertetni? Mert oly kitűnően és vastag rétegben volt meghordva az út egész szélességében a legfinomabb kenyértésztaaként ragadó sárga agyaggal, hogy sehol még csak egy talpalatnyi keményebb talajt se hagytak az úttesten. A felhő is, valószínűleg bosszúból a meg nem rettenő csapat iránt, éppen ott ontotta ki a legteltebb iszákját, mert a mélyen átázott agyag oly barátságosan ragaszkodott az amúgy is hegynek fölfelé nehezebben menő lábakhoz, hogy a nagyobb cipők tulajdonosai két-két kiló súlylyal, a piskóta lábak cipellői pedig egv-egy kilóval növekedtek a földfelé vonzódnó szeretetükben s nagy volt a hajlandósága a barátságos agyagnak, a cipők udvarias lehuzására.

De nem hagytuk magunkat, áttörtünk a ragadós akadályon és elgondoltuk, hogyha Dante „Pokol“ renaekművének megírása előtt véletlenül ezer a ragaszkodó agyagrétegen vergődött volna át: bizonyosan felvette volna ezt a küzködést is a II-od rendű pokoli kinok közé, de költői képzeletével az agyagot bizonyára olvasztott ólommal helyettesítette volna.

A szép, üde s vizgyöngyös pázsiton azután megszabadultunk ettől a terhüinktől és üdvözöltük a hívogató lombos erdőt s betértünk a borbéki erdőház kertjének terebélyes bükkjei alatt elhelyezett asztalokhoz, hogy a második reggelit programmszerűen elköltsük.

Itt még azt tapasztaltuk, hogy a civilizáció szélességi foka alatt tanyázzunk, mert az exotikus alakú tejesfazékból, a mit az asztalra tettek az odáig behullott bükk himvirágait zsiros fakanállal szedte ki szemünk láttára a „havasi franciáné;“ nem pedig úgy, mint ezer méterrel magasabban láthatuk volna, mikor ugyanazt a műveletet az öt újjával cselekedte volna meg,

A hívogató erdő árnyában teli tüdővel szívtuk az ózondús levegőt s némelyik gyakorlatlan túrisia az útbaeső kútnál jól megszívta magát vízzel, pedig onnan egy negyedóránnyira a pincében elraktározva várta a társaságot a bor, sör és ásványvíz; a kevésnek bizonyult asztalokhoz közel pedig valóságos parázsdombon sütötték nyársakon a pompás vadászpecsényét, mely pirosra sülvé dicsérte a társaság lelkes főtitkárának mindenre kiterjedő gondosságú felesége, Kovács Gézané remek háziasszonyi tudományát.

Néha-néha megállott a társaság felett egy-egy felhő nagy cseppeket lódtítva nyakunkba, de mivel kutyába se vettük, nagy szégyenkezve tova repült a szél szárnyán és kisütött a nap, millió szivárvány cseppekkel ékesítve a félig kifejlett világoszöld növényleveleket

A társaság hangulata valóban rózsás volt s ily rózsás kedvben indulunk két órakor az Árpád-csúcs ormán készen álló kilátó toronyhoz, mely 15 méternyire emelkedik ki a kilátást körülötte elzáró fák közül. A toronyból szétnézve a remek panoráma dűsan kárpótolja a nehezebben felsétáló turistát is a kevés fáradságért, midőn maga előtt látja a természet csodáját: a »Torda-hasadék«-ot, a büszkén égre törő »Székelykő«-vet, a gyönyörű látóképet nyújtó Aranyosmenti hegyalakzatokat, az »Öreg«, a »Cserk«, a »Gergely«, a »Testes« és az Andrassy-havasokat, valamint a környékbeli

minden hegynek királyát: a „Vigyázó“ havast, a melyeken még sok helyen bőségesen fehérlik a tél hava, élesen kiválva a kék és zöld színek közül.

E felséges látvány a radnai havasok körvonaláival kiegészítve a toronyban lévő társaságot úgy elbűvölte, hogy alig tudtuk lecsalni a fennlévőket, hogy helyet adjanak a szép kilátást szomjazóknak, mert az egész társaság egyszerre fel nem mehetett, csakis részletenként; ami barátságos közbelépés után mégis csak sikerült.

A társaság vezetője *Merza Gyula* ekkor felkérte az E. K. E. választmányi tagját *Kosutány Ignác* dr. egyetemi tanárt, hogy az E. K. E.-nek ezt a legújabb alkotását avassa fel és az E. K. E. nevében a társaság előtt adjuk át a közönség használatára.

Dr. Kosutány az ő ismert ékesszólásával, mély gondolatmenetével remekül festette a természet imádásának szükséges kultuszát s áldást kívánt a műre, annak tulajdonosára az E. K. E.-re, a megvalósítás eszközlőire és magasröptű beszéddel avatta föl a kilátótornyot és adta át az E. K. E. nevében szép rendeltetésének. Beszédje befejeztével a „Himnusz“-t énekelte el a társaság azzal az áhitattal, mely az igazi magyar ember tulajdonsága.

A »turista atyamester« *Czárán Gyula* pedig a 15 méter magasból többek közt így hallatta szavát: »Miként Árpádot vezérei pajzsra emelték, ugymond, akként az E. K. E. is az Árpád-csucsot Istenhez közelebb vitte.« Az E. K. E.-t éltetve fölzugott az éljen.

Majd *Merza Gyula* még üdvözölte a velünk lévő *Löwin Márton* berlini hírlapírót, ki sajnálva, hogy a szép magyarnyelven nem köszönheti meg az üdvözlést, hamisítatlan berlini tájszólásban tartott köszönő beszéd után, kalapját a levegőbe dobva, lelkesen kiáltotta: „Hurráh! kedves Magyarország!“

Merza Gyula szigorú kapitány volt, a programot betartotta, s ott kellett hagyni a remek kilátást, elhozva magunkkal a vágyat, hogy ismét felmehezzünk. Lejövet öt-öt percnyi pihenőt engedélyezett s a legremekebb időben, a lombos erdő árnyában értünk vissza délután négy órakor a berbéki házhoz, hol ismét elhelyezkedtünk a remek bükkpéldány sátora alatt és hozzáfogtunk az ozsonnához, melynek „clou“ ja a pompás, parazson süttött szalonna volt. Az egyéb enni és inni valókat már ott találtuk. Csakhamar felhangzott a nóta és oly igazi magyaros mulatság keletkezett, hogy az ég is mosolyogva nézett reánk.

A magasra csapongó jó kedv között, mintha rendelésre történt volna, feltűnt az ösvényen öt remekbe mutogatható fáraó-ivadék, kik Hidelvén művelik a hazai zenét, de a nemzeti lelkesedést csak *vasárnaponként* szolgálhatják, szünetelvén akkor a vályogvetés tudományos munkálata. Soha se ért el *Fongrácz Laji* olyan hatást játékaival, mint a minőt ez az öt vidéki művész, amit legjobban az bizonyít, hogy a hepe-hupás pázsiton a *Monóky Virágháty, Szabó, Tanács* stbi családok klránduló hölgyei oly fáradhatatlan kitartással ropták a táncot, mintha nem is tettek volna meg már akkor hat órai utat gyalog.

Megeredt a felköszöntők árja is és sűrűn járt egymáshoz a pohár.

A hölgyek évődtek a tudós és komoly tanárral, mondván:

— Tanár úr is csak a szegény szigorló jogászokat tudja megtáncoltatni, minket nem, bezegg most cserben hagyja a nagy tudománya.

Erre a társadalomban és az egyetemen egyaránt közkedveltségnek örvendő aranyos kedélyű tanár derékon kapta az egyik táncosnőt és eljárva a kállai kettőst, az évődő leányokat pompásan lefőzte.

Ez a kis tánc még egy remek tréfát is eredményezett, amely K. kisasszony kedvességét és szellemességét jellemzi: oda ment a táncot bevégzett édes atyjához, kedvesen megölelte s így szólt hangosan:

— Kedves papám! *Neked fájt olyan nagyon a lábád?!*

Hatalmas taps jutalmazta a szellemes ötletet. A berlini hírlapíró is anynyíra fölviányozódott, hogy feljegyezte jegyzőkönyvébe az ismert két magyar nagy urat; *Herr von Tölts!* és a *Herr von Kikelini-t*

Sötétedett s a felhők már ismét fenyegetőleg tornyosultak, el kellett hagyni a jókedv tanyáját. Dalolva indult útnak a mezei virágsokrokkal ékes kitartó csapat, gyönyörködve az „Ünők“ felől cikázó villámok nagyszerű tűzijátékában. Kilenc órakor bizonyosan mindenki meglelégedéssel lépett szobájába. Hogy pedig a Tere.mtő e szép nap élvezeteit betetőzze, még részesített bennünket — turistára nézve — abban a legnagyobb élvezetben, hogy midőn a megtett nagy út után párnáinkra hajtottuk fejünket, kéjjel hallgathattuk a megeredt eső kopogását.

Előre E. K. E.! Sok ilyen kellemes napot!

Tanács József.

KÜLÖNFÉLÉK.

† József kir. herceg.

Lapunk zártakor érkezett a megrendítő gyászhir, hogy fenéséges Védőnk édes atya, a legmagyarabb királyi herceg Fiumében elhunyt.

A megdoldogult őszinte magyar érzülete s ezzel kapcsolatos nagy népszerűsége folytán a halálhir országszerte mély részvétet keltett s a gyászt országossá tette.

Az elhunyt az erdélyi néprajzi mozgalmak iránt való meleg érdeklődésének utolsó tanujelét adta, midőn a f. évben alakult Örmény Múzeum alapító tagjainak sorába lépett, mely alkalomból a már nagy beteg tudós kir. herceget Szamosujvárról lelkesedéssel üdvözölték.

Egyszerű, magyaros kézvonásait muzeumi vendégkönyvünk őrzí, melybe nevét irodánkban bejegyezte.

József kir. herceg alapító tagunk volt és így az E. K. E. benne nemcsak a néprajz tudós művelőjét, de mozgalmaink melegen érdeklődő támogatóját is megászolja.

Felejtethetlen kedves jelenet volt, midőn *Palkovics József* ny. altábornagy, mint tiszteleti tagunk, ő Fenségét tavalyelőtt a Mátyásházban a választmány élén üdvözölte; a kir. herceg minden cerimonia nélkül iskolatársának nevezte *Palkovicsot*, s egy órai időzés után mosolyogva fogott kezét a kalauzolást teljesítő tisztviselőkkkel, mondván: „Örvendek, hogy megtekinthetem

*ezt a történeti nevezetességű épü-
leiben elhelyezett és fiam védősége
alatt álló értékes muzeumot. —
Sajnálom, hogy annak megnyí-
tásán betegségem miatt részt nem
vehettem.*“

Ezek a szeretetteljes szavak
ma is fülünkbe csengenek, te-
hát mély hódolattal az elhunyt
családja és József Ágost fensé-
ges védőnk iránt, hazafias ke-
gyelettel fogjuk a nagy halott
emlékét megőrizni.

A béke angyala virrasszon
dicső emlékezte fölött!

Nekrológ. Gr. *Andrássy* Tivadar
az E. K. E. székesfővárosi osztályának
volt elnöke és *Bíró* Béla prelá-
tusplébános elhunytá alkalmával is rész-
véttel emlékezünk meg erről a két
fértúról, kiket alapító tagjaink sorá-
ból ragadt ki a halál. Előbbinek em-
lékét őrzi az a Dobrini menedékház,
melyet a boldogult gróf az E. K. E.
részére az *Andrássy*-havasokban évek
előtt építtetett.

As erdélyi fürdők. Az oláh-
országi és moldovai bojárok a régi jó
időkben zsákkal hordották az aranyat
fürdőhelyeinkre. Otthon alig volt für-
dőjük, s a mi volt az nagyon drága
volt és nagyon primitív. Az újabb
időben nagy fejlődésnek indult Ro-
mánia néhány fürdője. De még min-
dig drágák. Ezen is segíteni akarnak,
hogy így lehetőleg egészen visszatér-
ítsék a románokat az erdélyi fürdők-
től, a hová ugyanis már ritkábban szál-
lingóznak. Ezt nem vehetjük rossz
néven tőlük, de okulhatunk példájok-
ból. Fejlesszük mi is fürdőinket, ren-
dezzük be pl. ahol lehet téli használatra
is, szállítsuk le az árakat, a hol mes-
terségesen fel vannak srófolyva és
mindenek előtt tudjuk itthon tartani
a mi közönségünket, hogy ne vigyék
a hazai pénz millióit külföldi fürdők-

be, melyeknél a mieink jobbak is,
olcsóbbak is.

As E. K. E. f. évi kirándulásai Kolozsvárról.

1. Kányafői messzelátó.

Május hó 7-én, 90 résztvevővel.

Vezető · Merza Gyula.

Turista vendéglő megnyitása.

Félnapos gyalog kirándulás.

Indulás d. u. 3 órakor.

A Rákóczi-úti hídfőnél gyülekező s
nagy számu hölgyek részvételével élénk-
ített társaság a Bercsényi-úton ment föl a
katonai löportoronynál behajló ösvényre
s folyton a szellős és részben árnyékos
dombélen haladva élvezte a fakadó ter-
mészet friss zöldjét és a kertekből kiáradó,
illetve kilátszó májusi virágzás illatos
szinompáját. A Török-vágásnál betérve
a baloldali zöld színjelzéssel ellátott útra,
annak elején az E. K. E. pihenő padja
mellett elhaladva, az árnyas erdei útról
mintegy 300 lépésre fekvő terraszokkal
ellátott szálló kilátójánál tartottak kis pi-
henést, M o l n á r Károly vasúti felügyelő
szíves meghívására. Másfél óra alatt ért
a vidám társaság az idén turista-ven-
déglővel kibővített k á n y a f ő i m e s z -
s z e l á t ó h o z, hol cigányzene mellett
élénk mulatozás folyt a közönséggel zsu-
folt asztalok körül. — Az E. K. E. ki-
rándulói részére fenntartott két hosszú
asztal szüknek bizonyult s a több mint 90
főre szaporodott turisták nagy része a
szabadban telepedett le, hol egyfelől a
város gyönyörű látóképe, a gyalui, An-
drássy, topánfalvi és más hegylánc
éles körvonalai, mintegy festői esettel
odalehelt havasai, hegykúpjai nyújtottak
pompás frissítők és jó hideg étkek fo-
gyasztása közben valóban élvezetes pa-
norámát.

A társaság nagy számát igazolja, hogy
a buzgó vendéglős pohara elfogyott és
sokan csészékből itták a sört. Mihelyt
lehanyatlott a nap, előkerült egy fényké-
pező gép is és a K o s u t á n y Ignácné és
A p á t h y Istvánné elnöklelte alatt ozsonnázó-
társaságot hamarosan megörökítette. A cso-
portban ott ültek K ö m ö c s y né, I n c z e -
n ö v é r e k, F a r k a s Erzsike, P i l d e r
Józsefné és leánya, V e i s z Elza, M a r -
c z i n k i e v i c s - n ö v é r e k s t b. s t b. és sok
gyermek, míg a háttért a férfiak alkották.
A gyalui havasokra kiugró hegyfokon a
verőfényes meleg ellenére kellemes szellő
lengedezett; alant a kigyózó Szamos,
szemben a Bükk, az Árpád-csúcs, majd az
Öreg-havassal, Csérk, Testes és Gergely-

havassal az előtérben nyugatnak húzódva a hegyláncok ködbe vesző hosszú sora szórakoztatta a szemet. ¹/₇-kor felkészült a társaság s a menedékház árbocfáján lengő trikolor lobogása összevegyült a cigány indulójának zenchangjaival s az illatterhes májusi estalkonyban az E. K. E. szerpentin útján elinduló társaság kedves emlékekkel tért haza.

2. Árpád-csúcs.

Május hó 21-én, 64 résztvevővel.

Vezető: Merza Gyula.

Messzelátótorony fölvatása.

Egész napos gyalog kirándulás.

Indulás reggel 8 órakor.

A 64 tagból álló karaván az „indulás” jelszóra enyhe permete mellett vidám hangulatban kanyarodott föl a város látóképét feltáró Király-dombon át a berbéki erdőháza felé vivő, balzsamos levegőt árasztó pompás réten az erdő aljába, hol a kedves kis tanya kertjében tartott pihenőt.

Innen vonult aztán a túrista-sereg pompás árnyas ösvényeken az erdő mélyébe. Útközben az E. K. E.-forrásnál előkerültek a turista-poharak s félfrissülve érkezett a vig társaság az E. K. E. túrista-vendéglőjéhez, hol a fák alatt rögtönzött majálistozó helyet egy pillanat alatt elfoglalták a kirándulók.

Szabad tűznél fanyársakon pörkölődött a nyársonsiút s vidám kedvtől, csengő nevetéstől visszhangzott a friss lombozatu gyönyörű erdő. Baráti poharazás, kedélyes falatozás, jó étvágy és fesztelen tréfalkozás közben röpült az idő, midőn délutáni 2 óra tájban fölhangzott a „me-het!” jelszó.

A készülő bükki csárda mellett remek erdőszéli úton, folyton a kék színjelzés nyomán érkeztek az Árpád-kútja nevű pihenőhöz, hol vígan fogyasztotta egy kiránduló társaság a fatányérost. Majd betérve a kék-vörössel jelzett Árpád-útra, mely az E. K. E.-nek irtás folytán létesített újabb alkotása, pompás árnyékban haladva érkezett meg a csapat az Árpád-csúcsához.

Már messziről eltűnt a hatalmas szálfákból mesterileg összerótt, szilárd gerendakötésekkel megerősített torony, melynek legfelső platójáról fedett kis óratorony tekint alá a szédítő mélységbe. Árbocán ott leng a — nemzeti zászló.

Elbűvölő, megkapó körkép ragadja el a szemlélőt onnan a magashól, honnan fél Erdélyt átöleli a tekintet. Itt folyt le a lélekemelő felavató ünnepély.

A kirándulás vezetője rövid bevezető-

szavakban fölkérte Kosutány Ignác dr. egyetemi tanár, választmányi tagot a felavató beszéd megtartására, mire Kosutány föllépve a messzelátó lépcsőzetére, magas szárnyalású, emelkedett szellemű beszédben vázolta, hogy az Erdélyi Kárpát-Egyesület a millenium emlékére Kolozsvár környékének a legkimagaslóbb pontján a honfoglalást megörökítő ez alkotásával minden túrista szívébe a hazafiság áhitatát gerjeszti fel, mert aki e kültatóról széttekint; önkéntelenül is ima kél annak az ajkán.

„Amidőn elismeréssel adózva a közreműködőknek, az EKE. nevében fölvatom e túrista-tornyot — úgymond Kosutány, — az Eg áldását kérem az Erdélyi Kárpát-Egyesületre, a messzelátóról széttekintő túristákra s ajánlom e remek alkotást a kirándulók megérdemelt védelmébe!”

Hatalmas éljen kísérte a lendületes szavakat, mire Czárán Gyula a torony tetejéről az EKE-t éltette. . . . A fölzúgó éljenzés átsapott a Himnusz imaszzerű hangjaiba s a társaság hazafias dalok éneklése mellett búcsút vett a felséges természeti szépség színhelyétől.

Az úgynevezett „Pintye“-kútnál meglepő úttöltés, pihenőhelyek és kristályvizű csorgók várták a társaságot. A kath. Státus, mint erdőtulajdonos iránt való hálájából, az EKE ezt a forrást Majláth kútjának nevezte el. Este 6 órakor érkezett vissza a társaság a berbéki erdői házhoz, hol cigányzene várta a kirándulókat. A felséges szép este balzsamos levegője, a pompás pirított szalonna, a jó borok és a hölgyek jó kedve mellett tetőpontra hágott a mulatozás . . . és csak nagy nehezen lehetett a társaságot indulásra bírni az alkony beköszöntével.

A jelenvolt hölgyek névsora a következő: Amon Ferencné, Dunky Ferencné, Bertleff Józsefné, Elckes Jánosné, Göts Sámuelné, Kovács Gézané (ki a háziasszonyi tisztet nagy buzgalommal teljesítette), Lubinyi Luiza, Monoki Irma, Kosutány Ignácné, Kosutány Toncsika, Ruzitska Béláné, Tanács Margitka, Szabó Margitka, Virágháty Iduska (Félvinc), Virágháty Gyuláné, Zdimál Ludmilla (Prága), stb.

3. Turi és Torda-hasadék.

Május hó 28-án, 42 résztvevővel.

Vezető: Czárán Gyula.

A turi hasadéki út fölvatása.

Egész napos kirándulás kocsin és gyalog.

Indulás reggel 5 órakor.

Annak ötletéből, hogy az E. K. E.

a túri hasadékbán gyalog ösvényt készítetett, igen sikerült avató kirándulást rendezett a túri és Torda-hasadékhoz. A Mátyás-háztól Pap Mihály ezredes virágcsokraival feldíszítve kilenc nagy kocsival indultak utnak. A kocsí kirándulókhoz 7 kerékpáros is csatlakozott és így összesen 42 tagból állott a társaság.

A kiránduláson több nő is vett részt, ezeknek névsora a következő: D u k e s z Sándorné, K o s u t á n y Ignácné, K o s u t á n y Antónia, K ü l l e y Béláné (Török-szentmiklós), K ü l l e y Bözsike, L á s z l ó f f y Emma, K o v á c s Gézané, N o v e l l y Lajosné, M o n o k y Irma, R u z i t s k a Béláné, S z a b ó Mariska, S z a b ó Margitka, V i r á g h á t y Gyuláné, V i r á g h á t y Iduska stb.

Fél 8 óraker érkezett a társaság Túr községbe és rövid reggeli után azonnal megkezdették C z á r á n Gyula Eke-tiszteleti tag vezetése alatt a hasadék bejárását. Tekintettel arra, hogy a turista-ösvény csak gyakorlottabb turistáknak való, a hasadék felső bejáratánál két részre osztottak. Az egyik rész a baloldali felső peremen, a másik pedig a hasadék mélyében folytatta, élvezetes útját. A Koppánd felőli torkolatnál volt a találkozó, ahol a két csapat 10 óraker egyesült. A jobboldali árnyas erdőben volt a pihenő, mely alkalommal gróf T e l e k i László alelnök üdvözölte C z á r á n Gyulát, a fáradhatatlan turistát, hogy vállalkozott a turista-ösvény elkészítésére és felkérte őt a felavató beszéd megtartására. — C z á r á n Gyula költői szárnyalásu avató beszéde után hatalmas éljenzésbe tört ki a társaság és tovább folytatta útját gyalog Szind község felé a „Mokányok útja“hoz, ahol a kocsik vártak a társaságra. Innen kocsikkal vonultak tovább Peterdre, hova déli 12 óraker érkeztek meg. Megkezdődött a Torda-hasadék bejárása és az alsó torkolatnál a nyitott Eke-menedékházban és környékén már 1 óraker ebédhez ült a lelkes turista-csapat.

Az E. K. E. kirándulóinak a legnagyobb része délután 4 órára érkezett vissza a hasadék peterdi oldalához, egy kisebb csapat pedig C z á r á n Gyula vezetése alatt a sziklák jobboldali peremét választotta visszatérési utnak.

A társaság este 9 óraker a legjobb hangulatban érkezett vissza Kolozsvárra.

4. Révi cseppkő-barlang.

Junius hó 1-én, 71 résztvevővel.

Vezető: M e r z a Gyula.

Egész napos kirándulás vasúton és gyalog.

Indulás reggel 7 óra 13 perckor.

A barlang hire és a pompás jó idő 71 résztvevőt hozott össze. A jelenvolt hölgyek névsora a következő: Andrássovsky Margit, Bányai Karolyné, dr. Kádár Jánosné, Kosutány Ignácné, Kosutány Antonia, Kovács Gézané, Moldován Huska, Monoky Irma, Ney Árminné, Schönberg Hildegárd, Schuszter Emilné, Szabó Mariska, Theil Frigyesné, Tomán Elluska, Virágháty Gyuláné, Virágháty Iduska.

A kiránduló társaság a reggeli személyvonattal indult élvezetes útjára és 10 óraker érkezett a révi őrházhoz, hol mindjárt két csoportra oszlottak és az E. K. E. kényelmes turista-útján mindenütt árnyas szép erdőben haladva 11 óraker érkeztek a cseppkő-barlanghoz. A turista-út úgy van készítve, hogy mindenütt a legszebb kilátó pontnál vezet el a turistát és ha a nagyarányú cseppkő-barlang nem volna ottan, akkor is a kirándulók 100-ainak kellene azt fölkeresniök. Érinti ez az út a „Devence“, a „Kecske“ kisebb barlangokat, merész kanyarulatokkal elvezet a „Két püspök“ háta-megett és lépésről-lépésre fokozódó élvezetet nyújt annak, a ki a természeti szépségekben gyönyörködni tud.

Kellemesen lepte meg a barlangnál a társaságot, hogy a vizeses fölött épülő vendéglő munkálatai befejezéshez közelednek. A barlangnak szépsége elbűvölőleg hatott mindenkire és egyeseket a vezetők alig tudtak kihivni a barlangból. Roppant nagy kelete volt a képes levelezőlapoknak, mindenki sietett távollévő ismerőseinek azokkal kedveskedni.

Visszafelé a rövidebb turista-utat választva a Kőrös balpartján sietett a társaság vissza Rév községbe, hogy elköltse turista-ebédjét a révi kaszinó helyiségeiben. Az ebéd alkalmával a legjobb hangulat uralkodott, mert a révi cigány zenekar fülbemászó nótákkal élénkítette föl a kedélyeket. Számos tosztt hangzott el. Hatalmas éljenzés követte valamennyit. Az első áldomást Merza Gyula, a kirándulás vezetője mondotta a révi EKE-osztályra és annak ügyvezető alelnökére, Veress István ev. ref. lelkészre. Azután Veress István válaszolt, életében az EKE-t, mely egyesület napról-napra azon igyekszik, hogy az 1848-ban kimondott uniót a társadalmi érintkezés útján megvalósítsa. Nekik, biharmegyeieknek az okoz a legnagyobb örömet, hogy az erdélyi testvéreket láthatják vendégül.

Ezután pohárköszöntőt mondtak még Weisz József dr. a nőkre, továbbá Kon-

rády Dániel dr., Gergely Albert dr. és Tanács József.

Délután 5 órakor hangzott el az induláshoz a vezényszó és mindenki fájo szívvel búcsuzott Révtől. 5 óra 30 perckor ültek föl a vonatra és este fél 9 órakor érkeztek vissza.

5. Géczy-vár.

Junius hó 4-én, 20 résztvevővel.

Vezető: K. F o d o r János.

Egész napos gyalog kirándulás; kocsikön vissza.

Indulás reggel 5 óra 15 perckor.

Sikerült gyalog kirándulást rendezett az E. K. E. a híres Géczy-várhoz, mely várom nemcsak történeti nevezetességénél fogva gyakorol vonzó erőt a turistákra, hanem a várat környező hegyek és erdők elbűvölő látványával is. A kiránduláson tekintettel arra, hogy 6 órai gyaloglásról volt szó, csakis edzettebb turisták vettek részt.

Az első pihenő a herbéki erdőháznál volt, a villásreggeli pedig a Bükk élén kitünő forrás mellett. Onnan fölmentek az Árpád-csúcsra, a hol a messzelátó toronyról nem győztek betelni az eléjük tárult gyönyörű körkép szemlélésével. Az Árpád-csúcsról Szelicse községen és Oláh-Létán keresztül d. u. fél 1 órakor érkeztek Magyar-Létára.

Az ebéd elköltése után az ekkor már 20 főre szaporodott társaság kiment az érdekes váromhoz. A vidéknek szépsége olyan jó kedvre hangolta a társaságot, hogy a háromnegyed óráig tartó zápor ellenére d. u. 5 óráig künn maradt a szabad természetben. Számos tószit hargzott el, mely alkalommal éltették a kirándulás vezetőjét: k e r e c s e n y i F o d o r Jánost, R u z i t s k a Bélánét a fáradhatatlan nőturistát, továbbá a Létán csatlakozott helyi vendégeket.

Ezen kirándulás alkalmával az E. K. E. Létán turista-szállót és ügyvivőséget szervezett. Ügyvivőül sikerült megnyernie T a k á c s József ref. lelkeszt. Azonnal oszlopot és jelző-táblát állítottak fel a Géczy-várhoz vezető ut kezdeténél, hogy a Létán keresztül utazók figyelme az érdekes váromra felhívassék.

Létáról a vig kiránduló társaság este 7 órakor indult el kocsikkal és fél 10-kor érkezett Kolozsvárra.

6. Árpád-csúcs.

Junius hó 12-én, 32 résztvevővel.

Vezető: M e r z a Gyula.

Turista-vendéglő és menedékház megnyitása.

Egész napos gyalog kirándulás.

Indulás reggel 8 órakor.

Az E. K. E. abból az alkalmából, hogy a Bükk gerincén turista-vendéglőt és menedékházat létesített, pünkösdi hét-főjén igen szépen sikerült kirándulást rendezett az Árpád-csúcsra. A kiránduláson 32-en vettek részt. A jelenvolt hölgyek névsora a következő: Kosutány Ignácné, Kosutány Antonia, Kun Albertné, Konecz Iluska és Erzsike, Kovács Gézané, Moldován Iluska, Szabó Mariska, Virágháthy Gyulané. A társaság a Holdvilág-utcán és Királydombon keresztül 10 órakor érkezett a herbéki erdőházhöz, a honnan elragadó látvány tárul a turista elé s a havasok egészen jól kivehetők voltak. Friss tejreggeli után (az erdőháznál minden időben kapható.) a vadregényes bükk erdőn keresztül fél 12 órakor érkeztek az E. K. E. turista szállójához. Innen rövid pihenő után felmentek az Árpád-csúcsra. Az utóbbi napok esőzése buja növényzetet nevelt s az erdei vágások vadvirágainak színpompája elbűvölte a társaságot. A messzelátó toronyról igen szép panorama tárult a kirándulók elé. Ugyannyira, hogy alig tudtak megválni tőle. A vezetőnek kellett sürgetnie a társaságot a visszatérésre, nehogy a vendéglőben megrendelt ebéd elromoljék. A kirándulók fél 3 órakor már az E. K. E. turista-szállójánál voltak és pompás csirkepaprikás és jó bor mellett megkezdődött a turista-szállónak ünnepélyes megnyitása. A kirándulás vezetője és rendezője tele pohárral kezében szólásra emelkedett és vázolván az E. K. E. törekvéseit, elmondotta az Árpád-csúcsi messzelátó torony és az azzal kapcsolatosan létesített turista-szálló történetét. Jöndulatu pártfogásába, védelmébe ajánlotta a nagy közönségnek és a turista-szállót megnyitottnak nyilvánította. A kiránduló-társaság délután 5 óráig időzött a terített asztalnál a legvidámabb hangulatban. Számos pohárköszöntő hangzott még el ékes rigmusokban, a melyekre a kedélyek teljesen felvillanyozódtak. Délután 6 órakor már ismét a herbéki erdőháznál volt a társaság és ott megpihenve gyönyörködött a lenyugvó nap bíborszínű sugariban. Vig nótázás közepette hatalmas mezei virágbokréttakkal, este fél 9 órakor érkeztek haza.

Verses turista-krónika.

Házi turista-poétánk versben is megénekelte az E. K. E. kirándulásait, imé tehát a „zöldben“ született és kedvre derítő zöngemény:

Kolossvári turisták.

Hajdanában . . . vagy tíz éve,
Vezéreket se kivéve,
Húsból se állt a zászlóalj
A gyopáros lobogóval.

Ma kétszázból áll a gárda,
Lesve a kirándulásra;
S közös célért magasra tör.
Ott, hol tágabb a látókör.

S a természet templomában,
Nagy kőszálban, kis virágban
Főhagyogó honszeretet
Sok turistát gyönyörködtet.

Friss levegőn a víg nóta,
Jobb mint borban a piskóta;
S étvágy mellett a szép tájék
Pótol zöldben minden kátét.

Rüganyos lesz néni, bácsi . . .
S ki a hegyre csak kívánesi;
S rózsza után, ha repesünk
Elhalmoz *Pap* ezredesünk.

Megkövetem az ezredest,
Sok turista leány se rest;
Mert magát is - kedvét töltve -
Hozzá csokorba kötötte.

Kányafőnél kilencyenen
Osztoztak az árpaleven;
S pohár híjján kávécsésze,
Lett soknak az osztályrésze.

Gergelyhavas, hogy ezt látta,
A sapkáját félre vágta;
Vigyázóval kocintgatott . . .
Míg orrán estpír ragyogott.

Árpád-esésce tart egy csapat
Meghaladva a hatvanat . . .
Asszony, leány, férfi, gyerek,
Kiket esábit a hegynyereg.

S fenn a tetőn *Kosztány*,
Ki a szóval jól tud bánni,
A tomyot, hogy fölavatta,
Zászlónk most is ujjong rajta.

Tár s Torda közt kocsitábor,
S ki látja, nem lehet fából;
Még a szikla is megindul
Negyven ember lábaitul.

Szirtet látva és nem havat,
Pezsgő durrog. *Czárán* avat;
S lévén ő is szakavatott:
Hat társával hegyre hatolt.

Addig-addig révedeztünk,
Hogy *Révre* is megérkeztünk;
Hetvenegynek hetvenkedve
Tótágast állt a jó kedve.

Turista ut, Körös völgye
Bámult a sok bájos hölgyre,
S barlangban a cseppkő-néni
Nem mert velük szembe nézni.

Géczy-vár zúg a záportól,
Vagy húsz vándor gyalog sportol;
S Fodor-mintás utra térve,
Fodor vezér állt az élre.

Leánymentes három asszony
Nem kell sárban, hogy dagasszon;
Géczy ugy sem csal lányostól,
Lévén kertje csalányosból.

Az E. K. E. fent a *Bükkösben*
Csárdát nyitott épp Pünkösdben;
S míg *Kónrády* rimet farag,
Nyáron sült meg rim és falat.

A „Csiesóka” jó kis nóta,
Muzsám fujja is azóta;
S kirándult versláb-jámbuson
Im' elragadt Pegázuson.

Ekefalvi.

Az E. K. E. új tagjai 1905. márc. 1-től május 10-ig.

Rendesek.

(Évi 6 koronával.)

Allaga Ottó ügyvéd, Antal Lajos föld-birtokos, Armuth Sámuel kereskedő, Balasa Henrik bizt. int. titkár, Bartalus András magánzó, Bethlen-kollegium (Nagy-Enyed), Bitzy János urad. főerdész, Bloch Herman, Blum Soma fakereskedő, Bokor Sándor ref. lelkész, Braun Sámuel hajótul. Bun Gusztáv takptári vezérigazgató, Bun Gusztávné, Bun Lajos takpt. igazgató, Breider Ármán magánzó, Burnáz Imre orvos, Cholnoky Jenő dr. egyetemi tanár, Czibenszky László kereskedő, Denhof Márton könyvelő, Fásy Lajos dr. ügyvéd, urad. ügyész, Feldmann Samu kereskedő, Fiber Vilmos erdész, Fischof Lajos keresk., Freund Armin bérlő, Freund Árminné, Freund Gyula ügyvéd, Freund Gyuláné, Frank Kálmán világútagzó, Fuehs Adolf ékszerész, Gayer Gyula joghallgató, Gerő Gergely mérnök, Garai Jenő orvosnővendék, Goldstein Ignác nagykereskedő, Goldstein Ignácné, Grasselly Norbertné, Grosch József dr. ügyvéd, Grósz Béla magánhivatalnok, Grünvald Salsmon kereskedő, Gulácsy Endre, Halász Dezső bőrkereskedő, Halász Józsefkereskedő, Haranghy György nagybirtokos, Herman Lajos kereskedő,

Hoffmann Kálmán keresk., Hollósy Gyula közs. jegyző, Horváth Sándor kereskedő, Kaszó Gyula urad. erdész Kádár Gyula okl. jegyző, Késmárky Iván ügyvéd, Kiss Pál kereskedő, Krausz Béla sörgyáros, Krämer Arnold keresk., Krámer Izidor keresk., Krámer Mór keresk., Ladiszlauz Viktor könyvelő, Manheim Miksa keresk., Münz J. József kereskedő, Münster Fülöp bőrkereskedő, Nábrowszky Sándor, Nuszbaum Manó vendéglős, Osváth Jenő j. számvevő, Palády Miklós magánzó, Podek Ferenc v. tisztviselő, Püspöky Miklós kereskedő, Rév község, Révi kaszinó, Radó Elek bankigazgató, Rosenbaum József kereskedő, Rosenbaum M. Miksa nyomdatulajdonos, Rosenthal Ernő téglagyáros, Rosner Armin kőfaragó, Rotter Lajosné. Schütz Márton kereskedő, Schwarz Béla magánzó, Schwarz Gyuláné Schwarz Lázár fakereskedő, Schwarz Oszkár kereskedő, Sebestyén Bertalan kereskedő, Sebestyén József vállalati üzletvezető, Semeráth Lajos máv. áll. főnök, Simon Elck máv. mérnök, Simók János gör. kel. lelkész, Sipos István gör. kel. esperes, Smetana Arthur ékszerész, Somogyi Dávid kereskedő, Spiró Emil máv. főellenőr, Steiner Fülöpné, Steiner N. János földbirtokos, Steiner Vilmos vaskereskedő, Stern László kereskedő, Stiller József magánhivatalnok, Susnek Viktor m. kir. sőtárnok, Szamosujvári áll. főgimnázium, Szamosujvári áll. főgimn. ifjúsági könyvtára, Szepsy Sándor erdész, Székely Károly fogteknikus, Sziklay Ferenc tanárjelölt, Thassy Gábor dr. orvos, Tschida Arthur földbirtokos. Vársonkolyos község, Vámos Jakab vállalkozó, Veress István ref. lelkész, Weisz W. Sámuel kereskedő, Wertheim Simon magánzó, Wilhelm Lajos kereskedő, Wilhelm Lajosné, Vizslovsky László gyógyszerész. — (Összesen: 107.

Pártolók.

Évi 2 koronával.)

Érmelléki Részvénytársaság (Nagyvárad), Jungrász és Weisz-cég, Rosenbaum Adolf magánzó, Wechsler A. és Társa cég, Wertheim Vilmos kereskedő. — (Összesen 5.)

Multkori közlés óta tehát belépett az E. K. E.-be összesen 112 új tag.

Levél a szerkesztőhöz.

Igen t. szerkesztő ur!

Kapcsolatban az „Erdély“ f. é. 3—4-ik számában közölt „A Kerékpáros Turistaság előnyei“ című cikkel, engedtessek meg nekem az abban foglaltakra vonatkozólag, eddigi 15 évi kerékpározásom tapasztalatait a kerékpár-sport fellendülése illetve megkedveltetése érdekében köztudomásra hozni.

Még ezelőtt 6—7 évvel is a legerő-

sebb dohányos és alkoholfogyasztó voltam. Azóta azonban — hála a naponta megszokítás nélkül 10—14 órán át való 120—150 kilométeres kerékpározásnak — kezdtem észre venni magamon azt az érdekes s üdvös változást, hogy a dohányzásról, bor és sör ivásról fokozatosan és állandóan (akaratom ellenére is) kénytelen voltam leszokni, oly annyira, hogy míg azelőtt naponta 3—5 virginíát, 40—60 szivarkát, 10—15 korsó sört fogyasztottam el, addig most abszolúte nem dohányzom már 5 év óta, inni is csak annyit iszom, a mennyit vendéglőben étkezés közben elkerülni nem lehet: naponta 1—2 pohár sört. Menésközben azonban csak tejet v. vizet. Kerékpározás közben tudvalevőleg szeszes italokat nem tanácsos inni, a dohányzás pedig már csak a nagy légáramlat és rendkívüli fölhevült tüdőre való tekintettel is teljesen fölösleges, káros és nem is igen lehetséges.

Naponta 10—12 órai szakadatlan kezezés után a test szervezete aztán már nem igen kívánja ezen ideg, szem és tüdőrontó mérget és lassacskán végleg abban is hagyjuk.

Eltelkintve attól, hogy a dohányzás és alkoholfogyasztás havonta legkevesebb 40—50 forintomba (80—100 korona) került (míg ellenben ezt a pénzt most okosabb dolgokra fordíthatom) egészségi állapotomra rendkívül üdvös s hasznos következményekkel járt ezen két, testet-lelket ölő, rossz szenvedélyről való lemondás; agyanis addig, míg az alkoholfogyasztással karöltve járó dohányzásnak hódoltam, állandóan ideges, epés, izgatott, hirtelen haragu voltam, míg most idegességem a lehető legcsökkenthető mérvre redukálódván józan életmódot folytatok, a kávéházat, korezmát lehetőleg kerülöm és magammal megelégedett vagyok.

És mind ezt a kerékpársportnak köszönhetem!

A mi pedig a kerékpáros turistaság testet-lelket felüdítő szórakoztató voltát illeti, bátran mondhatom, hogy egyetlen sport sem nyújtja azon előnyöket, a mit a kerékpározás kínál.

Az egész test, de különösen az izmok és idegek rendkívül jótékony mérvben edződnek; az anyagcsere a testi szervezet minden részének állandó igénybevétele folytán fokozott mérvben megy végbe, mely körülmény a szervezetre felette hasznos, a mennyiben az embernek farkas étvágya van, a szem, a tüdő, a szív, egyáltalán minden szerv, továbbá az izmok rendkívül erősödnek.

Ehhez járul még a szellemi friss állapot s víg kedélyhangulat, mely módot nyújt arra, hogy az ember a természeti szépségek iránt teljesen fogékony maradjon.

Jobban örülünk az életnek, emeli az önérzetünket különösen válságos pillanatokban, a midőn a lélekjelenlét gyors elhatározásra serkent, egyuttal ellenállóbbá tesz bennünket az időjárás viszontagságai s a hirtelen közbejött, előre nem látott akadályok okozta veszélyekkel szemben.

A kerékpáros turista mindenütt s minden időben megfordulhat ott, a hol a gyalogló mozoghat. Ha esős idő van, a gyalogos is éppugy szenved s iparkodik fedél alá jutni mint a kerékpáros. A kerékpár maga pedig vajmi kevés gondot okoz a kerekét jól ismerő kerékpárosnak.

Ha szolid, kiprobált tartós géppel van dolgunk, akkor utközben gépészeti szakértelmet igénylő sérülés illetve javítás ki van zárva, kisebb javítást pedig valamirevaló kerékpáros játszva végez 2—3 perc alatt bárhol, tehát a gép legkevésbé sem akadályozza az edzett s ügyes kerékpárost a turázásban. Ha aztán néhanapján megázik a gép, egy kevés kőolajjal azt megint rendbehozhatjuk.

Mind ezekből következik, hogy a kerékpározás az egyedüli a turistaság terén, mely a vasuton, szekeren való utazás s a gyaloglás összes előnyeit magában egyesíti és minden eszközt s alkalmat megad, hogy a hegyes-völgyes vidék természeti szépségeiben a legkényelmesebb, a legélvezetesebb, meg a legolcsóbb módon gyönyörködhesünk.

Győr, 1905. május hó 23-án

Turista üdvözléttel

Szabó Miklós,
máv. ellenőr.

EGYESÜLETI ÉLET.

Választmányi gyűlés.

Május hó 10-én tartotta az Erdélyi Kárpát-Egyesület a f. évben II-ik választmányi ülését. Jelen voltak: koltói gróf Teleki László alelnök, Orbók Mór igazgató, Weisz József dr., Schönböck Miksa, Papp Kristóf, Eisler Mátyás dr., Pataky Jenő dr., Tanács József ellenőr, K. Fodor János, Gyöngyössy Béla erdőfelügyelő, Gámán József dr., Holló Károly tanár, Ruzitska Béla dr., Merza Gyula főpénztáros, Kovács Géza főtitkár. Elnökölt br. Feilitzsch Arthur, jegyzett Merza Gyula.

Elnök megnyitván az ülést, jelenti, hogy József Agost kir. herceg védőt ezredessé történt előléptetése alkalmával táviratilag üdvözölték. A kir. herceg az üdvözlésre két meleghangú táviratban válaszolt. A választmány a táviratok felolvasását kérve, élénk üzenések között vette tudomásul.

Az elnökhöz intézett sürgöny szövege a következő:

Öszinte szívből fakadó hála köszönetet mondok kedvelt egyesületemnek. — Isten áldását kívánom nemes munkájára. József Agost fhg.

Ugyancsak tudomásul vették az elnökségnek azon intézkedéseit, hogy Székula Ákos EKE-számvizsgálónak királyi kintüntetése alkalmából a kintüntetettnek tiszteletére, az EMKE-vel kapcsolatosan diszvacsorát rendeztek, továbbá, hogy a brassói EKE-osztályt április 30-án tartott közgyűlése alkalmával táviratilag üdvözölték. Kimondotta a választmány, hogy Székula Ákos számvizsgálónak az ülésből üdvözlő irat küldendő.

Elparentálta az elnök gróf Kuun Gézát, aki az egyesületnek alakulásától kezdve buzgó, tevékeny tagja és a néprajzi osztálynak elnöke volt. Jelentést tett a gyász alkalmával foganatosított intézkedésekről, jelentést tett arról, hogy a nagy halott özvegye a koszorú szalagjait a Múzeumba való elhelyezés végett a Múzeumnak adományozta, Jóváhagyólag vette tudomásul a választmány az elnökség intézkedéseit és az özvegyhez mély gyászának kifejezéseül részvétiratot intéz.

Az ülésen való meg nem jelenésüket kimentették Heppes Miklós alelnök, Márki Sándor dr. és Páll Andor mérnök.

A múlt ülés jegyzőkönyvét felolvasás után hitelesítették.

Ezután főtitkár tett jelentést az egyesület két havi életéről és arról, hogy a múlt hónapban azért nem tartottak ülést, mert beteg volt. Az utolsó ülés határozatait végrehajtották, a folyó ügyeket ellátták, csak az egyházi himzések kiállításának ügye van még függőben, azonban Herrmann Antal dr. muz. igazgató az anyagot szorgalmasan gyűjti. A бүкki és hójai útjelzéseket felújították, új padokat állítottak fel és csak a csillaghegyi útjelzések várnak még felülvizsgálatra. Ügyvivőséget szerveztek Pakson és újból megkísérelték a budapesti osztály életrehívását. A szervezés munkálataira felkérték Dobieczyk oszt. alelnököt. Sztéküldötték az Erdély 1—2. számát, amelyet a sajtó rokonszenvesen fogadott és ismertetett. Több kirándulási programot dolgoztak ki és igen szépen sikerült kirándulást rendeztek a Kányafői messzelátóhoz, továbbá vezették a helyi tanító-nőképző-intézetnek a révi Zichy-cseppkőbarlanghoz tett kirándulását. A Dunagőzhajózási és a Magyar Folyam-hajózási részv. társaságnál a tagok részére utazási kedvezményeket eszközöltek ki. Magyar-Léta községet felkérték, hogy a községben oszlopot állítson fel, melyre a Géczy-várhoz vezetendő útjelző tábla volna ki függesztendő. Az alapszabályokat újból kinyomatták. Az arcképes igazolók megjelentek és Homoród-fürdő részére reklámozási terveket dolgoztak ki.

Az egyesület munkásságát élénken jellemzi az, hogy jelenleg is öt helyen folyó a munkálatok. A Bүkk-tetőn, az Árpád-csucson, a Kányafőn, a Turi hasadékon és Réven.

A titkári jelentést a választmány örövendetesen vette tudomásul és a tett intézkedéseket jóváhagyta.

Ugyancsak jóváhagyólag vette tudomásul a választmány a főpénztárosnak a februári és március havi pénztári forgalomra vonatkozó jelentését, a mely szerint február hóban a tiszta bevétel 1156 kor. 43 fill., márciusban pedig 3164 kor. 92 fill. volt. A február havi pénztári maradvány 718 kor. 63 fill.-t, a márciusi pedig 1925 kor. 53 fill.-t tett ki.

A tárgysorozat rendjén jelentés tétetett a révi Zichy-cseppkőbarlang állapotáról s a tulajdonossal a kezelésre vonatkozólag kötendő szerződésről, a révi E. K. E. osztály megalakulásáról és arról, hogy a barlangnál építendő vendéglőnek földszintje készen van. A választmány örömmel vette tudomásul a jelentést és az osztály szervezése, valamint a barlang kezelésére és reklámozására tett intézkedéseket jóváhagyta.

A turi-hasadéki utkészítés munkálatait

Czárán Gyula vezeti, az ut pár nap mulva készen lesz. Jóváhagyólag tudomásul vették.

Kimondották, hogy az Aradi Turista-Egyesületet, Erdélyben teendő kirándulásai alkalmával támogatni fogják és esetleg az aradiakkal kapcsolatosan Hunyad megyében az egyesület is kirándulásokat rendez.

A főtitkár jelenti, hogy a kányafői messzelátón létesített turista-vendéglő ügye folytonos fejlődésben van, Koch János vendéglőssel a szerződést megkötötték. A választmány kimondotta a további fejlesztést, a munkálatok tovább folytatására az elnökséget felhatalmazta.

Örömmel és jóváhagyólag vették tudomásul, hogy a Gyilkostónál sikerült, menedékházi célokra 1—2 szobát biztosítani, Gyergyó-Szent-Miklós az útjelzési munkálatokat támogatja és hogy ügyvivőség szerveztetett. A „Világ szép Erdély” diszmunkára vonatkozólag felkérni határozták a szerzőt, hogy a kéziratot küldje be.

Főtitkár jelenti, hogy az Árpádesücsi messzelátó torony a hét folyamán elkészül és a Bүkk-tetői menedékház munkálatai folyamatban vannak, örövendetes tudomásul szolgál.

A néprajzi muzeum ügyeivel kapcsolatosan jelentést tett a főtitkár arról, hogy Orosz Endre néprajzi kiállítását a husvéti ünnepeken megnyitották, melyet a közönség élénk érdeklődés közepette látogat. A muzeumot az utolsó választmányi ülés óta 1056-an látogatták. A muzeum tárgyait Gedeon Andor és Herrman Antal dr. ajándékozással gyarapították. Választmány az ajándékozónak jegyzőkönyvi köszönetet szavazott, ugyancsak köszönetet szavazott azoknak a nemes adakozóknak is, akik adományaikkal a könyvtárt újólágy gyarapították.

A marosvásárhelyi Székely Társaság kérésére kimondották, hogy az E. K. E. kiadványa 1 példányát a népkönyvtárnak díjtalanul megküldik.

Üdvözlük az eszmét, hogy a bibarcfalvi ásványvizek igazgatósága nyaraló telepeket óhajt létesíteni és ingyen ad helyet nyári lakok építésére. Erre a körülményre a közönség figyelmét felhívják. Rubinyi Mózes munkáját pártolólag fogják kiadásra az EMKÉ-nek ajánlani.

A Délmagyarországi Közműv. Egyesület átiratára kimondották, hogy az EKE. kiadványokat, 50 százalék árkedvezményrel rendelkezésre bocsátják.

116 új tag felvétele után elfogadták Merza Gyula indítványát, hogy egy magyar képes reklám-album kiadására nézve az idegen forgalmi részvénytársasághoz megkeresés intéztessék.

Szerkesztő: **Merza Gyula.**

Nyomatott Gombos Ferencnél Kolozsvárt, Deák-Ferenc-utca 12. szám alatt.